

Strategi för en stark demokrati

– främja, förankra, försvara

Innehåll

1. Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara	7
2. Svensk demokrati står på en stark grund	11
2.1 Valdeltagandet är högt.....	11
2.2 Intresset för politik är stort.....	12
2.3 Ett stabiliserat medlemsantal i politiska partier	12
2.4 Människor är aktiva i demokratin mellan valen	12
2.5 Politiskt deltagande mellan valen utvecklas på kommunal nivå.....	13
2.6 Ett stort engagemang i föreningslivet	13
2.7 Väl fungerande och rättssäkra institutioner.....	13
2.8 Starka och oberoende medier	14
2.9 Tilliten mellan människor är hög.....	14
3. En omvärld i förändring påverkar den svenska demokratin	17
3.1 Ekonomisk globalisering	17
3.2 Internationell migration	17
3.3 Klimatförändringar	18
3.4 Digitalisering	18
3.5 En mer instabil och våldsam omvärld	18
3.6 Ökad individualisering utmanar traditionalistiska värden	19
3.7 Den öppna demokratin utmanas	20
4. Utmaningar för den svenska demokratin	23
4.1 Ett demokratiskt utanförskap.....	23
4.1.1 Valdeltagande med stora skillnader	24
4.1.2 Många är inte delaktiga	24
4.1.3 Skillnader i förtroendet för demokratiska institutioner	25
4.1.4 Den sociala representationen i politiska församlingar är ojämlik	25
4.1.5 Skillnader i mellanmännisklig tillit	26
4.2 Ett hotat demokratiskt samtal.....	27
4.2.1 Nyhetsjournalistiken utmanas	27
4.2.2 Skillnader i förtroende för nyhetsmedier	28
4.2.3 Splittrad medieanvändning	30
4.2.4 Desinformation, propaganda och näthat.....	31
4.2.5 Hot och hat mot aktörer i det demokratiska samtalet.....	32
4.3 Antidemokratiska aktörer utmanar.....	33
4.3.1 Kamp om verklighetsbilden	33
4.3.2 Rasism, fientlighet och hatbrott påverkar demokratin.....	34
4.3.3 Extremistiska miljöer med våldskapital.....	35
4.3.4 Påverkansoperationer kan vilseleda.....	36

5. Strategi för en stark demokrati	39	6. Slutord	69
5.1 Främja - fler ska vara delaktiga i demokratin	39		
5.1.1 Tillförlitliga, effektiva och rättssäkra allmänna val	40		
5.1.2 Ett högt och mer jämlikt valdeltagande	42		
5.1.3 Fler ska bli delaktiga i demokratin mellan valen	43		
5.1.4 Det civila samhället som röstbärare	48		
5.2 Förankra – fler ska ha kunskap om demokratin.....	50		
5.2.1 Samling för en stark demokrati.....	50		
5.2.2 Utbildning för en stark demokrati....	51		
5.2.3 Ökad medie- och informationskunnighet hos hela befolkningen.....	54		
5.2.4 Starka och oberoende medier i hela landet	57		
5.3 Försvara – fler ska stå upp för demokratin.....	59		
5.3.1 Stärka medborgarnas motståndskraft	59		
5.3.2 Värna det demokratiska samtalet mot hot och hat	61		
5.3.3 Stärka förtroendet för förtroendevalda och myndigheter	64		
5.3.4 Förebygga och motverka angrepp på demokratin	66		

Strategi för en stark demokrati – främja, förankra, försvara

Den svenska demokratin står på en stark grund. De grundläggande fri- och rättigheterna har en stabil förankring i befolkningen. Valdeltagandet är högt. Tilliten till demokratiska institutioner och mellan människor är stor. Demokratin är väl rustad inför framtiden.

Samtidigt sker stora förändringar i omvärlden. Demokratier försvagas och utmanas. Utmaningarna finns även i Sverige. Demokratin kan därför inte tas för given. Regeringens politik tar sin utgångspunkt i styrkorna men fokuserar samtidigt på utmaningarna för vår demokrati. Ojämnt deltagande, desinformation och propaganda, hot mot opinionsbildare och mer aktiva antidemokratiska aktörer är några av de utmaningar den svenska demokratin står inför.

All offentlig makt i Sverige utgår från folket. Den svenska demokratin bygger på fri åsiktsbildning och på allmän och lika rösträtt. Den offentliga makten utövas under lagarna, med respekt för alla människors lika värde och för den enskilda människans frihet och värdighet. Dessa principer är grundläggande för Sverige som demokrati och rättsstat. De utgör grunden för hela vårt samhälle.

Demokrati utgår från idén om politisk jämlikhet. Alla ska ha möjlighet att vara med och påverka. Att människor i vårt samhälle engagerar sig fyller demokratin med innehåll

och mening. Det stora engagemanget för samhällets utveckling samspelar med den representativa demokratin och de allmänna valen vart fjärde år. Där får partier och förtroendevalda mandat att representera befolkningen fram till nästa val. Människors politiska engagemang fångas upp av partierna och manifesteras i valresultatet.

I ett Sverige som håller ihop står de gemensamma institutionerna starka och deras verksamhet präglas av öppenhet. Att den representativa demokratin institutioner; kommuner, landsting, myndigheter, regering och riksdag, är välfungerande och uppbär människors tillit är avgörande för en levande och uthållig demokrati. Den offentliga makten som utövas genom dessa institutioner är underkastad krav på rättssäkerhet. Även om majoritetens vilja har en bärande roll i demokratin får majoritetsbeslut inte innebära kränkningar av grundläggande fri- och rättigheter.

En förutsättning för demokrati är att människor engagerar sig, känner ansvar och ägarskap för den och står bakom dess principer. Därför är det viktigt att var och en använder sin rösträtt, bildar sig en uppfattning i samhällsfrågor och kritiskt värderar nyheter och samhällsinformation.

För att vår demokrati ska stå stark behöver den främjas, förankras och försvaras. Människor behöver vara delaktiga, ha

”För att vår demokrati ska stå stark behöver den främjas, förankras och försvaras. Människor behöver vara delaktiga, ha kunskap om hur demokratin fungerar och gemensamt se till att demokratin är motståndskraftig.”

kunskap om hur demokratin fungerar och gemensamt se till att demokratin är motståndskraftig.

År 2021 är det 100 år sedan demokratin fick sitt genombrott i Sverige. Allmän och lika rösträtt infördes genom beslut av 1919 och 1921 års riksdagar. Då fick både kvinnor och män för första gången rösta i riksdagsval. Kampen om vem som ska inkluderas i demokratin har fortsatt långt efter det. Att vitalisera demokratin är nödvändigt idag, liksom det var för 100 år sedan. Demokratin är inte statisk utan under ständig utveckling. Att den svenska demokratin fyller 100 år i en tid då demokratin utmanas på flera sätt, ger ett bra tillfälle att uppmärksamma att demokratin ständigt måste vårdas, värnas och utvecklas. Regeringen kommer därför att genomföra en samling för en stark demokrati under åren 2018–2021.

I denna demokratistrategi belyser regeringen de utmaningar som demokratin står inför idag och lägger fast prioriteringar för demokratipolitiken. Strategin inleds med en genomgång av läget i demokratin (kapitel 2). Därefter beskrivs omvärldsförändringar som påverkar svensk demokrati (kapitel 3). I kapitel 4 redogörs för de utmaningar som regeringen bedömer är särskilt viktiga att bemöta: det demokratiska utanförskapet, ett hotat demokratiskt samtal och antidemokratiska aktörer som utmanar vår demokrati. Därefter presenteras tre demokratipolitiska prioriteringar; främja – fler ska vara delaktiga i demokratin, förankra – fler ska förstå och praktisera demokratin samt försvara – fler ska stå upp för demokratin. I kapitel 5 redogörs för regeringens åtgärder för en stark demokrati.

Svensk demokrati står på en stark grund

Den svenska demokratin står stark och har goda förutsättningar att fortsätta utvecklas. Grundlagarna skyddar vår demokrati. De innehåller bl.a. regler för statsskicket och om grundläggande fri- och rättigheter. De är svårare att ändra än andra lagar eftersom det ska krävas tid och eftertanke att fatta beslut som t.ex. inskränker människors fri- och rättigheter. Sverige har en lång tradition av omfattande tryck- och yttrandefrihet.

Ett starkt välfärdssamhälle med bra och jämlika levnadsvillkor ger goda förutsättningar för en uthållig demokrati. Det är genom utbildning, sysselsättning, god hälsa och i övrigt goda sociala levnadsförhållanden som grunden läggs för individens möjlighet till deltagande och delaktighet i demokratin. Sverige är ett av världens mest jämställda länder och har länge bedrivit ett systematiskt jämställdhetsarbete vilket bidrar till att det demokratiska deltagandet är jämförelsevis lika mellan könen (Gender Equality Index 2017).

De flesta är också nöjda med demokratin. 76 procent av befolkningen i åldern 16–85 år är nöjda med hur demokratin fungerar i Sverige och 70 procent är nöjda med hur demokratin fungerar i deras egen kommun (SOM-institutet 2018). Engagemanget i samhällsfrågor har under de senaste åren varit stort i Sverige. Detta visar sig både i att valdeltagandet har ökat tre val i rad och i att intres-

set för politik i befolkningen ligger på historiskt höga nivåer.

2.1 Valdeltagandet är högt

De allmänna valen är grunden för det demokratiska styrelseskicket. Valen möjliggör politisk representation och inflytande samt innebär en möjlighet för medborgarna att utkräva ansvar av de folkvalda. Valdeltagandet i Sverige är i ett internationellt perspektiv högt. Sverige har det tredje högsta deltagandet i de nationella parlamentsvalen bland EU-länder som inte har valplikt (IDEA – Voter Turnout Database 2018). I ett internationellt perspektiv urskiljer sig Sverige med en trend av ett ökat valdeltagande. Valdeltagandet i Sverige var som högst under perioden 1973–1982. I riksdagsvalet 1976 röstade 91,8 procent av de röstberättigade. Efter valet 1982 sjönk valdeltagandet för i stort sett samtliga val fram till 2006. I de tre senaste riksdagsvalen liksom i valen till kommun- och landstingsfullmäktige har dock valdeltagandet ökat. Valdeltagandet i riksdagsvalet 2014 var 85,8 procent och i landstings- och kommunfullmäktigevalen 82,4 respektive 82,8 procent. Valdeltagandet bland unga har också ökat i de tre senaste valen. I riksdagsvalet 2006 röstade 76 procent av förstagsväljarna vilket kan jämföras med 83 procent i valet 2014. Valdeltagandet har även stigit i de två senaste Europaparlamentsvalen. Valdeltaga-

gandet i Sverige är något högre bland kvinnor än bland män (Låt fler forma framtiden!, SOU 2016:5).

2.2 Intresset för politik är stort

Intresset för politik är högt. 61 procent av befolkningen uppgav år 2017 att de är mycket eller ganska intresserade av politik. Andelen politiskt intresserade har, under åren 2014–2017, varit den största sedan SOM-institutet vid Göteborgs universitet inledde sina mätningar 1986. Fler män (67 procent) än kvinnor (56 procent) uppger att de är intresserade. Det ökade politiska intresset tar sig också uttryck i politiska diskussioner mellan människor. 34 procent av befolkningen uppger att de under 2017 diskuterade politik minst en gång i veckan och 70 procent uppger att de uttrycker åsikter i samhällsfrågor inför familjemedlemmar, vänner eller arbetskamrater minst någon gång varje vecka (SOM-institutet 2018).

2.3 Ett stabiliserat medlemsantal i politiska partier

Det har funnits en oro för att de politiska partierna har varit på väg att få en försvagad roll i demokratin. Partierna spelar en grundläggande roll för den politiska representationen eftersom de fungerar som en länk mellan medborgarna och det politiska beslutsfattandet. I mitten av 1980-talet började antalet medlemmar i politiska partier kraftigt minska. Andelen av befolkningen som var medlemmar i ett politiskt parti minskade från 14 till 7 procent under åren

1986–2006. Därefter har dock den negativa utvecklingen vad gäller medlemskap i partier planat ut till en nivå mellan sex och sju procent av befolkningen. År 2017 var andelen medlemmar i ett politiskt parti 6 procent (SOM-institutet 2018).

2.4 Människor är aktiva i demokratin mellan valen

Engagemanget och deltagandet i demokratin mellan valen är högre i Sverige än i de flesta andra länder i Europa. Drygt 80 procent av den svenska befolkningen, i åldern 15 år och uppåt, genomför under ett år någon form av handling i syfte att påverka samhällsutvecklingen. Av de 18 länder som deltog i en undersökning utförd år 2016 är Sverige det land som uppvisar den näst högsta nivån av politiskt deltagande mellan valen. En jämförelse med tidigare genomförda undersökningar pekar mot att det politiska deltagandet i Sverige mellan valen totalt sett kan ha ökat något mellan 2002 och 2016 (European Social Survey 2002, 2016).

Det är främst de mindre krävande aktiviteterna som har ökat (Låt fler forma framtiden!, SOU 2016:5). De vanligaste sätten som svenskar använder för att påverka är att skriva under en namninsamling eller att bojkotta en produkt. År 2016 uppgav nästan halva befolkningen att de hade genomfört någon av dessa två handlingar under det senaste året. 28 procent uppger att de det senaste året publicerat eller delat något om politik på internet eller sociala medier (European Social Survey 2016). Betydelsen av sociala medier för att organisera kampan-

jer och bilda opinion har ökat. Ett aktuellt exempel är den globala kampanjen #metoo och de upprop som följde som protest mot sexuella trakasserier och övergrepp.

2.5 Politiskt deltagande mellan valen utvecklas på kommunal nivå

Medborgardialog innebär att medborgarna kan kommunicera direkt med förtroendevalda och tjänstemän, exempelvis genom dialogmöten, fokusgrupper eller medborgarpaneler. Antalet kommuner som genomför medborgardialoger ökar i Sverige. 75 procent av landets kommuner genomförde medborgardialoger under år 2015. Det är en ökning med 10 procentenheter jämfört med 2011 (Statistiska centralbyrån 2016).

Medborgarförslag ger medborgarna rätt att väcka ärenden i kommun- och landstingsfullmäktige. Över tid har det skett en successiv ökning av antalet kommuner och landsting som har infört medborgarförslag. Det kom in nästan 4 500 medborgarförslag till landets kommuner under 2015 (Statistiska centralbyrån 2016).

Antalet folkomröstningar i kommuner och landsting har ökat. Det kan delvis bero på att det förstärkta folkinitiativet infördes 2011, vilket innebar nya förutsättningar för de röstberättigade att begära och få till stånd rådgivande folkomröstningar. Mellan 2011 och 2015 har det tagits cirka 70 initiativ till folkomröstningar som lämnats in till kommun- och landstingsfullmäktige. Totalt har 20 initiativ lett till att folkomröstningar genomförts (Låt fler forma framtiden!, SOU 2016:5).

2.6 Ett stort engagemang i föreningslivet

Det medborgerliga engagemanget i föreningslivet är högt och stabilt. 71 procent av Sveriges befolkning var medlem i en eller flera föreningar år 2017 (SOM-institutet 2018). En undersökning från 2016 visar att 40 procent under det senaste året har varit aktiv i en förening i syfte att påverka något i samhället. En större andel män (45 procent) än kvinnor (36 procent) är aktiva i denna typ av föreningar (European Social Survey 2016). En annan undersökning visar att 53 procent av den svenska befolkningen under ett år genomför någon form av oavlönad arbetsinsats med ideellt syfte (Ersta Sköndal högskola 2015).

2.7 Väl fungerande och rättssäkra institutioner

En viktig förutsättning för ett högt institutionellt förtroende och en hög mellanmännisklig tillit är att rättsstatens principer upprätthålls och att det inte förekommer korruption. Sverige rankas i flera internationella index som ett av världens minst korrupta länder. Ett exempel är Rule of Law Index 2017–2018 som tagits fram av organisationen World Justice Project där 113 länder ingår. Sverige placerar sig där på en tredjeplats när det gäller frånvaron av korruption. Enligt Corruption Perceptions Index 2017 som tagits fram av Transparency International placerar sig Sverige på en sjätteplats av 180 undersökta länder.

Förtroendet för rättsväsendet som helhet är högt i Sverige jämfört med andra europeiska

länder. En undersökning från hösten 2017 utförd av EU-kommissionen visar att 76 procent av befolkningen i Sverige tenderar att ha förtroende för rättsväsendet som helhet vilket placerar Sverige på en tredjeplats bland EU:s 28 medlemsländer. En rapport från år 2018 anger att Sverige är ett av de tre länderna i Europa med lägst nivå av korruption i offentlig sektor och med högst grad av rättssäkerhet (SIEPS 2018).

2.8 Starka och oberoende medier

Sverige har en stark tradition av starka och oberoende medier. Enligt Reportrar utan gränser pressfrihetsindex som mäter situationen för medier i 180 av världens länder hamnar Sverige på andra plats i 2017 års mätning. Public service har genom sitt uppdrag i allmänhetens tjänst en särskild roll och betydelse i demokratin. Regleringen av public service syftar till att skapa goda villkor för verksamheten och att värna dess integritet och oberoende. Förtroendet för de traditionella medierna i befolkningen är också stabilt över tid. År 2017 uppgav drygt 70 procent i befolkningen att de hade stort förtroende för Sveriges Radio respektive Sveriges Television (SOM-institutet 2018). Även förtroendet för dagspressen ligger på en stabil, men lägre nivå. Andelen i befolkningen som 2017 hyste ett stort förtroende för dagspressen var 31 procent samtidigt som 42 procent varken hade ett stort eller litet förtroende. Förtroendet för dagspressen har varit stabilt sedan slutet av 1980-talet (SOM-institutet 2018).

2.9 Tilliten mellan människor är hög

En av de faktorer som ger anledning till optimism kring demokratins uthållighet är den höga och stabila nivån av mellanmännisklig tillit i Sverige. Hög mellanmännisklig tillit kan förstås som ett slags socialt kapital. Det fungerar som ett smörjmedel i ett välfungerande samhälle. I ett samhälle med lägre nivåer av tillit är människor mindre benägna att t.ex. lyda lagar och regler och att betala skatt. 60 procent av befolkningen i Sverige har en hög nivå av tillit till andra människor i allmänhet, 28 procent har en medelhög nivå och 10 procent en låg tillitsnivå. Dessa nivåer har varit stabila sedan mätningarna inleddes 1996. Såväl i en global som i en europeisk jämförelse är Sverige ett av länderna med högst mellanmännisklig tillit (Ekvilibrum, Göteborgs universitet 2016).

”Ett starkt välfärdssamhälle med bra och jämlika levnadsvillkor ger goda förutsättningar för en uthållig demokrati.”

”En mer global ekonomi innebär förändrade förutsättningar för demokratin.”

En omvärld i förändring påverkar den svenska demokratin

Omvärlden förändras snabbt. En mer globaliserad ekonomi, en växande internationell migration, en allt snabbare digitalisering, omfattande klimatförändringar, en mer instabil och våldsamt omvärld och en internationell utveckling med försvagad demokrati i många länder är utvecklingstendenser som har betydelse för Sverige.

Utvecklingen i omvärlden påverkar förutsättningarna för svensk demokrati. De omvälvande och snabba förändringarna skapar politiska spänningar både inom och mellan länder och ger ett ökat behov av internationellt samarbete. Regeringen bedömer att det idag finns anledning att vara vaksam på utvecklingstendenser som kan försvaga demokratin och dess institutioner.

3.1 Ekonomisk globalisering

En mer global ekonomi innebär en betydande förändring av förutsättningarna för demokratin. Finansmarknaden är exempelvis idag mycket globaliserad. Produktionen av varor och tjänster är inte lika platsbunden som tidigare. Ekonomierna i världens länder blir allt mer sammanflätade och produktionen söker sig till den miljö som tillåter lägst pris eller bäst kvalitet på varor och tjänster. Efterfrågan på arbetskraft förändras snabbt mellan sektorer och mellan länder. Det innebär att utrymmet för att få genomslag för nationella regleringar har minskat. Behoven för världens länder att fatta gemensamma beslut genom mellan- och

överstatliga organ har ökat. Det innebär i sin tur att möjligheterna för medborgarna att genom nationella val utkräva ansvar har minskat. EU är en aktör som kan värna de europeiska ländernas inflytande i den globaliserade ekonomin och verka för att demokratins grundläggande principer upprätthålls i Europa. Samtidigt upplever en stor del av medborgarna i EU att de inte kan påverka eller utkräva ansvar av EU:s institutioner. År 2017 ansåg endast fem procent av den svenska befolkningen att de kunde påverka politiska beslut i EU (SOM-institutet 2018).

3.2 Internationell migration

En annan utmaning för beslutsfattare lokalt, regionalt, nationellt och globalt är konsekvenserna av internationell migration. Antalet människor i världen som tvingats lämna sina hem på grund av våld, förtryck eller fattigdom beräknas av UNHCR uppgå till över 67 miljoner år 2017. Ett exempel på omfattningen av ofrivillig migration är att en person var tredje sekund tvingades fly från sitt hem under år 2016. Frågor kring migration och integration tillhör de mest polariserande frågorna i samhällsdebatten, både i Sverige och i många andra länder. Det gör det svårt både att fatta gemensamma mellanstatliga beslut för att hantera frågan och att genomföra dessa beslut nationellt. Ett exempel på svårigheterna är EU-kommissionens beslut i december 2017 att dra Ungern, Polen och Tjeckien inför

EU-domstolen för att de vägrat följa beslutet att omfördela asylsökande mellan EU:s medlemsländer.

3.3 Klimatförändringar

Klimatförändringarna är en viktig utmaning som kräver kraftfulla beslut såväl nationellt som globalt. Beslut om klimatåtgärder innebär avvägningar mellan många olika intressen och behov och även mellan länder. Klimatförändringarna leder till ökad instabilitet, konflikter och migration i olika delar av världen. Det förändrade klimatet kan orsaka dels torka, ökenspridning, och vattenbrist, dels höjda havsnivåer och översvämningar. När många människor flyttar till ett område som inte är lika hårt drabbat av klimateffekterna ökar belastningen på resurser och samhällsinstitutioner och det kan uppstå konflikter. En uppskattning är att den klimat- och miljörelaterade migrationen kommer att uppgå till cirka 200 miljoner människor år 2050 (Låt fler forma framtiden!, SOU 2016:5).

3.4 Digitalisering

Den snabba digitala utvecklingen innebär att produktion, kommunikation och interaktion förändras. Användningen av ny teknik förändrar förutsättningar och villkor för företag och offentlig sektor, för arbetsliv och utbildning och för tillit och social sammanhållning i samhället. Digitaliseringen innebär en omvälvande transformering av samhällets viktigaste delar såsom tillväxt och hållbarhet, välfärd och jämlikhet,

trygghet och demokrati (Digitaliseringens transformerande kraft, SOU 2015:91).

Internets och de sociala mediernas genombrott har i grunden påverkat människors kommunikationsvanor över hela världen. Digitaliseringen har medfört fantastiska möjligheter till informationsinhämtning. Den skapar nya arenor för demokratiska samtal, vilket bland annat har betydelse för opinionsbildningen, det politiska deltagandet, dialogen mellan väljare och valda och för mediesektorns utveckling (Låt fler forma framtiden!, SOU 2016:5). Samtidigt innebär utvecklingen en rad nya utmaningar som bland annat relaterar till frågor om nationell säkerhet, individens integritet, desinformation, propaganda och näthat, informations- och cybersäkerhet samt till utestängning av vissa grupper på grund av bristande tillgänglighet.

3.5 En mer instabil och våldsam omvärld

Stora delar av EU:s södra grannskap präglas av instabilitet, väpnade konflikter, avsaknad av demokrati, inslag av terrorism och brist på mänsklig säkerhet och respekt för mänskliga rättigheter. Konflikterna i Syrien, Irak, Jemen och Libyen visar t.ex. hur svaga statsbildningar och bristen på inkluderande politiska strukturer kan få förödande konsekvenser. Utvecklingen i Syrien visar de djupgående konsekvenser som en regional konflikt kan få för internationell fred och säkerhet. Situationen kan komma att påverka också Europas och Sveriges säkerhet under

en lång tid framöver. (Nationella säkerhetsstrategin 2017).

Det är också oroande att Rysslands inre utveckling går i en alltmer auktoritär och repressiv inriktning. Påverkansoperationer riktas mot västliga länder, även Sverige, i syfte att så split, skapa osäkerhet och påverka politiska beslutsprocesser och vägval. Rysslands olagliga annektering av Krim och aggression mot Ukraina strider mot FN:s våldsförbud och utmanar i grunden den europeiska säkerhetsordningen. (Nationella säkerhetsstrategin 2017).

Terroristattentat har de senaste åren inneburit påfrestningar för den öppna demokratin i många länder. De skapar oro och rädsla. Mer kontrollerande och repressiva åtgärder har i vissa fall bedömts nödvändiga för att förhindra terrorism. Oron och rädslan gynnar främlingsfientliga och högerextremistiska rörelser, vilka i sin tur konfronteras av vänsterextremistiska rörelser. Terrorism och våldsbejakande extremism utmanar det öppna samhället som sådant och skapar grogrund för polarisering (Låt fler forma framtiden!, SOU 2016:5).

3.6 Ökad individualisering utmanar traditionalistiska värden

Många länder i västvärlden har under en längre tid utvecklats i riktning mot ökad individualisering. Med ökad utbildningsnivå och materiellt välstånd ökar fokus på självförverkligande. Många blir mindre benägna att låta auktoriteter och traditionella normer styra deras livsval. Det innebär att

mångfalden av värderingar, identiteter och livsstilar i samhället är större än någonsin. Utvecklingen mot ökad individuell frihet ses av de flesta som en naturlig del av det öppna välfärdssamhällets utveckling och har stöd i FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna. Individualiseringen underlättas av ett ökat internationellt utbyte och internets och de sociala mediernas genomslag som gör att information flödar fritt över gränser, influerar och skapar kontakter.

Utvecklingen mot ökad frihet och mångfald skapar dock spänningar inom stater som i ett historiskt perspektiv länge strävat efter att samla befolkningen kring gemensam kultur, tradition och historia. Organisationer och rörelser som historiskt haft stort inflytande över människor kan få minskat inflytande. I många länder finns en polarisering mellan de som bejakar en utveckling mot individuell frihet och mångfald och de som vill ha ett samhälle som tydligare präglas av en enhetlig kultur och traditionsbundna normer.

Ett tecken på nya framväxande skiljelinjer är att politiska motsättningar längs vänster-höger-skalan minskar i många länder till förmån för motsättningar längs en sociokulturell åsiktsdimension som går mellan frihetliga och traditionalistiska värden. Enkelt uttryckt handlar det om att en del av befolkningen lutar åt värden som tradition, familj, religion, nation, disciplin och lag och ordning, medan en annan del av befolkning står närmare värden som individens frihet, kulturell mångfald, tolerans och internationell öppenhet. Många av de politiska frågor som polariserar

opinionen i Europa och USA idag handlar om den här konfliktlinjen (Det sociala kontraktet i en digital tid, SOU 2016:85).

3.7 Den öppna demokratin utmanas

Det går idag att se en global tillbakagång för demokrati, mänskliga rättigheter och rättsstatens principer. Detta märks i internationella förhandlingar där internationella åtaganden om mänskliga rättigheter ifrågasätts allt oftare av vissa staters företrädare.

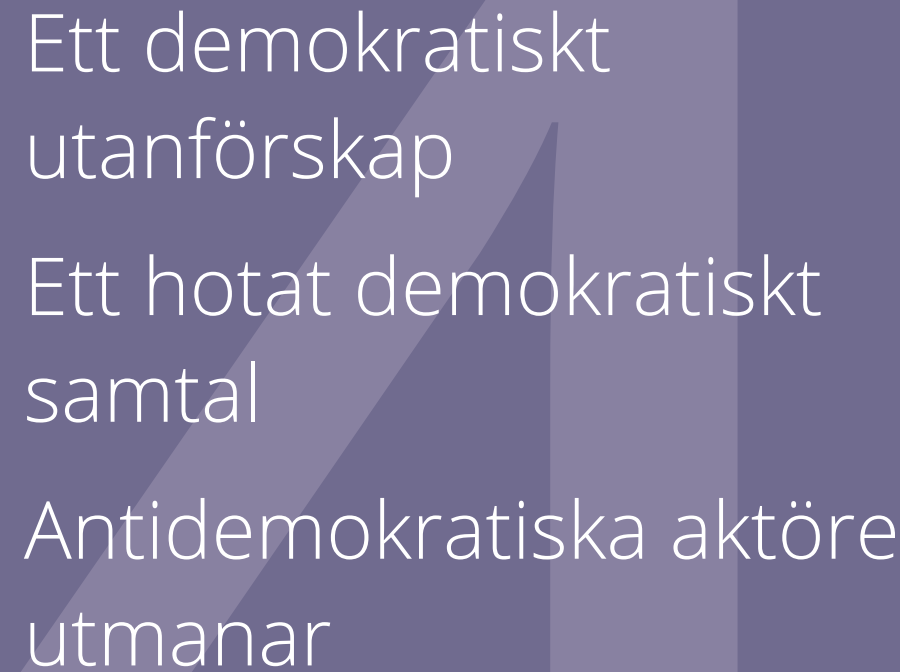
Sedan efterkrigstiden har demokratiskt styrelseskick gradvis spridits till fler länder. Denna utveckling stannade upp för drygt tio år sedan och ett antal bedömare menar att demokratin därefter har varit på tillbakagång. Europarådet deklarerade år 2014 att Europa står inför den värsta demokratikrisen sedan det kalla krigets slut. I en rapport om demokratins tillstånd 2017 lyfts den växande auktoritära populismen fram som ett allvarligt hot mot den öppna pluralistiska demokratin i många av Europarådets medlemsländer. Tankesmedjan Freedom House bedömer att de politiska och medborgerliga friheterna i världens länder har minskat 12 år i rad. En fjärdedel av de länder som uppvisade minskade friheter under 2016 är belägna i Europa samtidigt som populistiska och nationalistiska krafter flyttade fram sina positioner i många av världens demokratiska stater. Tidskriften The Economists demokratiindex 2017 visar på en global tillbakagång för den öppna demokratin som har pågått under drygt tio år. I en rapport som beskriver utvecklingen lyfts bland annat ett minskande förtroende för demokratiska

institutioner, ökade klyftor mellan väljare och politiska eliter, inskränkt frihet för medierna och inskränkningar i medborgerliga fri- och rättigheter fram. Den tydligaste utvecklingstendensen under 2017 i världens etablerade demokratier är en fördjupad polarisering mellan politiska eliter och väljare som inte känner sig delaktiga och upplever att avståndet är långt till samhällets beslutsarenor (The Economist Intelligence Unit 2018). En annan oroväckande utveckling är att det demokratiska utrymmet för civilsamhällets aktörer i många länder har krympt i takt med att repressiv lagstiftning, administrativa åtgärder samt våld eller hot om våld begränsat organisationers möjlighet att verka fritt (Skrivelse 2016/17:62).

Forskare och organisationer som har studerat den internationella utvecklingen pekar på att när demokratier undermineras sker det numera gradvis och oftast under lagliga former t.ex. när ett lands rättsväsende ställs under stark politisk kontroll eller genom att vallagar ändras i avsikt att ensidigt gynna en sittande regering. Dagens auktoritära ledare kommer ofta till makten genom fria val. Därefter monteras demokratin långsamt ner. Det går att se allt fler exempel på en sådan tillbakagång för demokratin när stater som setts som stabila demokratier återfaller till en mindre demokratisk ordning. Polen och Ungern lyfts fram som två europeiska exempel (IDEA 2017).

Europarådet konstaterar att hoten mot det öppna demokratiska styrelseskicket i flera av Europas länder idag kommer från partier och ledare med en auktoritär och populistisk

agenda. Populism kan ta sig många olika uttryck men det finns några gemensamma drag. Auktoritära populisterna anser sig tala för "folket", betraktar politiska motståndare som illegitima företrädare för ett etablissemang och anser sig därför ha den moraliska rätten att sätta sig över demokratiska institutioner och regelverk för att genomföra sina politiska program (Europarådet 2017). År 2016 hade auktoritära populistiska partier sammanlagt 17,1 procent av mandaten i Europas samtliga nationella parlament samtidigt som uttalat antidemokratiska partier hade 1,9 procent av dessa mandat. Totalt sett hade auktoritära populisterna och antidemokrater alltså nära en femtedel av mandaten i Europas nationella parlamentära församlingar. I elva länder ingick auktoritära populistiska partier i regeringar eller fungerade som stödpartier (Timbro Authoritarian Populism Index 2017).

-
- Ett demokratiskt utanförskap
 - Ett hotat demokratiskt samtal
 - Antidemokratiska aktörer utmanar

Utmaningar för den svenska demokratin

Även om demokratin i Sverige står på en stark grund kan den inte tas för given. Regeringens bedömning är att den svenska demokratin står inför några utmaningar som är särskilt viktiga att bemöta:

- Ett demokratiskt utanförskap
- Ett hotat demokratiskt samtal
- Antidemokratiska aktörer utmanar

Nedan följer en genomgång av utmaningarna utifrån regeringens bedömning.

4.1 Ett demokratiskt utanförskap

Även om den svenska demokratin är stark finns det stora skillnader i delaktighet. Allt för många står idag utanför demokratin. Många varken deltar eller känner sig delaktiga i den. Detta står i strid mot idealet om politisk jämlikhet och innebär att samhället går miste om viktiga åsikter och perspektiv. Det finns en risk att människor som upplever att de inte har inflytande tappar tilltron till demokratin, attraheras av antidemokratiska idéer eller kanaliseras sin frustration i en destruktiv riktning. Inte minst allvarligt är det om känslor av utanförskap befästs hos barn och unga.

Ojämliga förutsättningar att delta i demokratin är starkt kopplad till annan ojämlikhet i samhället.

Grundläggande socioekonomiska förutsättningar såsom utbildningsnivå och sociala levnadsförhållanden har stor betydelse för människors möjligheter att delta i demokratin (Demokratins utmaningar, Holdo 2018). Personer med en hög utbildningsnivå skaffar sig kunskap, verktyg och kontakter som gör det lättare att engagera sig i samhällsfrågor. Personer som växt upp i en familj där det setts som naturligt att engagera sig tenderar att själva engagera sig. Personer som befinner sig i socialt utsatta livssituationer, har en funktionsnedsättning eller lider av ohälsa har ofta sämre förutsättningar och möjligheter att delta i demokratin. Många nyanlända har en särskild utmaning eftersom de saknar tidigare erfarenhet av att leva i en demokrati. Även bristande språkkunskaper och bristande tillgänglighet kan utgöra trösklar för aktivt deltagande i demokratin.

Det demokratiska utanförskapet har en geografisk dimension. Särskilt tydligt är detta i områden med socioekonomiska utmaningar i och kring våra större städer där delar av befolkningen känner ett avstånd till demokratins institutioner. Även i vissa gles- och landsbygder och i andra typer av områden belägna utanför landets tillväxtregioner finns risk att människor upplever att avståndet till det centrala beslutsfattandet är långt.

Sammantaget finns idag tecken på ett demokratiskt utanförskap som kan riskera att

öka. Nedan redogörs för utvecklingen vad gäller skillnader i människors delaktighet.

4.1.1 Valdeltagande med stora skillnader
Valdeltagandet visar på stora skillnader i demokratin. I det valdistrikt i Sverige som hade allra lägst deltagande i riksdagsvalet 2014 röstade endast 48 procent vilket kan jämföras med att 95 procent röstade i det valdistrikt som hade högst deltagande. I kommunen med lägst valdeltagande, Haparanda, röstade 70 procent av de röstberättigade i riksdagsvalet, vilket kan jämföras med 93 procent i Lomma.

En jämförelse mellan olika grupper i samhället visar att utbildningsbakgrund spelar en särskilt stor roll för benägenheten att rösta. Deltagandet i riksdagsvalet 2014 var 94 procent bland personer med eftergymnasial utbildning och 79 procent bland personer med förgymnasial utbildning. På ett liknande sätt är valdeltagandet högre bland höginkomsttagare än bland låginkomsttagare. Även sysselsatta röstar i högre utsträckning än arbetslösa och personer som står utanför arbetsmarknaden. Personer med vissa typer av funktionsnedsättningar röstar i lägre utsträckning än andra. Detta är tydligt t.ex. för personer med intellektuell funktionsnedsättning, personer med starkt nedsatt rörelseförmåga och personer med svåra besvär av psykisk ohälsa.

Det finns också skillnader i valdeltagande mellan inrikes och utrikes födda personer. I riksdagsvalet 2014 röstade 89 procent av de inrikes födda jämfört med 72 procent av de

som är födda i ett annat land än Sverige. Valdeltagandet är framförallt lägre bland de utrikes födda som kommer från Asien, Afrika och de delar av Europa som inte tillhör EU. Valdeltagandet bland personer som är födda utrikes tycks i viss mån förmedlas till nästa generation. Valdeltagandet bland personer som är födda i Sverige men vars båda föräldrar är födda utomlands uppgick i riksdagsvalet 2014 till 78 procent vilket kan jämföras med 90 procent bland inrikes födda vars båda föräldrar är födda i Sverige.

4.1.2 Många är inte delaktiga

När det gäller deltagandet i demokratin mellan valen finns stora skillnader. En av fem i befolkningen som är 15 år eller äldre bedömer att de saknar förmåga att delta i politiken och att ta en aktiv roll i en grupp som sysslar med politiska frågor, t.ex. i en förening (European Social Survey 2016).

Skillnaderna i tron på den egna förmågan att delta i demokratin skiljer sig kraftigt åt mellan personer med olika utbildningsbakgrund.

Bland vuxna personer med som högst en grundskoleutbildning är det drygt 40 procent som bedömer att de saknar förmågan att delta i politiken vilket kan jämföras med 22 procent bland personer med högst gymnasieutbildning och 10 procent bland personer med minst 2-årig högskoleutbildning. En

större andel kvinnor än män saknar tilltro till sin egen förmåga att delta i politiken, 25 procent jämfört med 15 procent (European Social Survey 2016).

Cirka 20 procent av befolkningen har under det senaste året inte genomfört någon handling i syfte att påverka samhällsutvecklingen, t.ex. genom att delta i namninsamling, manifestation eller genom att kontakta en beslutsfattare. Bland vuxna personer med endast en grundskoleutbildning är den siffran 31 procent och bland vuxna med högskoleutbildning är det 11 procent. Andelen män som inte genomfört någon handling i syfte att påverka samhällsutvecklingen är något högre än andelen kvinnor, 19 procent jämfört med 17 procent (European Social Survey 2016). Forskare vid Göteborgs universitet beskriver 30,5 procent av den svenska befolkningen i åldern 16–85 år som politiskt alierade i betydelsen att de både har lågt politiskt intresse och lågt politiskt förtroende (SOM-institutet 2018).

Deltagande i demokratin kan också handla om att uttrycka åsikter i samhällsfrågor, dvs. att delta i det demokratiska samtalet. 47 procent av personer med hög utbildning uttrycker åsikter i samhällsfrågor minst en gång i veckan utanför den närmaste familje- och vänkretsen jämfört med 14 procent av personer med låg utbildning. 18 procent av befolkningen uttrycker aldrig en åsikt i en samhällsfråga och 41 procent gör det mer sällan än någon gång i månaden (SOM-institutet 2018).

4.1.3 Skillnader i förtroendet för demokratiska institutioner

Det finns skillnader i förtroendet för demokratins institutioner. Andelen personer med förtroende för riksdagen skiljer sig åt mellan personer med låg och hög utbildning. 29 procent av befolkningen med låg utbildning har mycket eller ganska stort förtroende för riksdagen, jämfört med 41 procent av dem med hög utbildning. Andelen med förtroende för riksdagen är också högre bland personer bosatta i storstäder jämfört med personer som bor på landsbygden eller på mindre orter (SOM-institutet 2018).

Det finns också skillnader i synen på demokratin som styrelseskick. En av tio anser att det vore bra om en stark ledare som inte behöver bry sig om riksdag och allmänna val styrde landet. 30 procent anser att det vore bra med ett styrelseskick där experter, inte regeringen, fattade beslut om vad som är bäst för landet (Studieförbunden/Novus 2017).

Ungefär 9 procent anser att det politiska systemet i Sverige inte låter människor som dem själva ha något att säga till om när det gäller vad regeringen gör. Bland personer med högst grundskoleutbildning anser 19 procent att det politiska systemet inte ger möjlighet att påverka, vilket kan jämföras med 10 procent av personer med högst gymnasieutbildning och fem procent av personer med en minst tvåårig högskoleutbildning (European Social Survey 2016).

4.1.4 Den sociala representationen i politiska församlingar är ojämlig

Kvinnor, utrikes födda samt unga och äldre personer är underrepresenterade i Sveriges politiska församlingar. Personer med hög utbildningsnivå och med höga inkomster är överrepresenterade bland förtroendevalda.

I landstingsfullmäktige var 48 procent kvinnor efter 2014 års allmänna val. Andelen kvinnor i riksdagen och kommunfullmäktige var efter 2014 års val cirka 44 procent. Det är idag något fler kvinnor som innehar tyngre poster, såsom kommun- eller landstingsstyrelsens ordförande, än vad det var i början av 2000-talet. Totalt sett är dock kvinnor underrepresenterade på inflytelserika positioner i våra folkvalda församlingar.

Unga under 30 år är underrepresenterade i politiken. Unga mellan 18 och 29 år utgjorde 19 procent av den röstberättigade befolkningen vid de allmänna valen 2014. Vid detta valtillfälle blev 8 procent unga invalda som ordinarie ledamöter i kommunfullmäktige och landstingsfullmäktige och 11 procent i riksdagen. Personer som är 65 år eller äldre har ökat sin andel invalda ledamöter i landstings- och kommunfullmäktige under perioden 1991–2014. Den äldsta åldersgruppen är dock kraftigt underrepresenterad bland riksdagsledamöter i förhållande till sin andel av befolkningen.

Efter 2014 års val var det 8 procent av ledamöterna i riksdagen och kommun- och landstingsfullmäktige som var utrikes födda. Samtidigt var 11 procent av de röstberättigade till riksdagen utrikes födda

och 17 procent av de röstberättigade i kommun- och landstingsvalen. Underrepresentationen är alltså större i kommuner och landsting än på den nationella nivån.

Personer med funktionsnedsättning är underrepresenterade i kommunfullmäktige. 20 procent av de folkvalda i kommunfullmäktige 2014 hade en funktionsnedsättning. Andelen kan jämföras med andelen i befolkningen 16–64 år med en funktionsnedsättning, som år 2012 var omkring 26 procent (Låt fler forma framtiden!, SOU 2016:5).

4.1.5 Skillnader i mellanmänsklig tillit

Det finns stora skillnader mellan grupper vad gäller mellanmänsklig tillit. Enligt en studie från Göteborgs universitet är det bland lågutbildade 47 procent som uppvisar en hög nivå av mellanmänsklig tillit jämfört med 73 procent bland högutbildade. Det finns också stora skillnader i mellanmänsklig tillit mellan personer som är uppväxta i Sverige eller övriga Norden och personer som är uppväxta i andra länder. För vissa grupper går det att se en negativ trend med minskande tillit under 2000-talet. Det gäller arbetslösa, personer med sjuk- och aktivitetsersättning och personer med självupplevd dålig hälsa. Bland väljare utan partipreferenser och bland sympatisörer till Sverigedemokraterna är tilliten också lägre än bland personer som sympatiserar med andra partier (Göteborgs universitet 2016).

Det finns också tydliga geografiska skillnader. En undersökning i Göteborg visar att andelen invånare som upplever att de kan lita på de

allra flesta människor skiljer sig 34 procentenheter mellan personer med hög inkomst bosatta i resursstarka bostadsområden och personer med låg inkomst bosatta i resurssvaga områden. Undersökningen visade till exempel att 52 procent av invånarna i det resurssvaga området Bergsjön uppger sig ha tillit till andra människor jämfört med 93 procent i det mer välbärgade området Södra skärgården (Göteborgs stad 2017).

4.2 Ett hotat demokratiskt samtal

En annan utmaning som demokratin står inför är att det demokratiska samtalet är hotat. Ett öppet och ständigt pågående menings- och kunskapsutbyte syresätter demokratin. Samtalet och samhällsdebatten tillför åsikter, perspektiv och kunskaper. Det synliggör både behov och motsättningar som förtroendevalda och andra maktbärande har att förhålla sig till. Åsiktsskillnader och debatt är således en central del av den demokratiska processen och bidrar till förankring och legitimitet hos befolkningen.

Ett öppet och levande demokratiskt samtal förutsätter att det finns tillgång till information och analys om samhällsutvecklingen. Det kräver starka och oberoende medier i hela landet. En förutsättning för ett levande samtal är också att människor engagerar sig i samhällsfrågor, gör sina röster hörda och bildar opinion. Det är därför avgörande att det finns förutsättningar för alla att nyttja sina demokratiska rättigheter att uttrycka åsikter och delta i samhällsdebatten.

Den digitala utvecklingen har bidragit till att fler än någonsin har möjlighet att uttrycka, sprida och ta del av olika åsikter, idéer och information. Fler än någonsin kan också kommentera, debattera och bilda opinion. Internet och sociala medier har sänkt trösklarna för politiskt deltagande och i grunden förändrat formerna för det demokratiska samtalet. Samtidigt har nya utmaningar vuxit fram som riskerar att begränsa det demokratiska samtalet. Nyhetsmediernas förändrade förutsättningar att verka och förändrade medievanor har ökat behovet av att var och en besitter medie- och informationskunnskap. Det offentliga debattklimatet har blivit allt hårdare och opinionsbildare utsätts för hot och hat.

Sammantaget finns idag utmaningar som hotar att begränsa det demokratiska samtalet. I förlängningen kan dessa utmaningar leda till en sämre fungerande demokrati.

4.2.1 Nyhetsjournalistiken utmanas

En fungerande demokrati förutsätter att det finns en mångfald av starka och oberoende medier i hela landet som förmedlar samhällsinformation, nyheter och granskande journalistik av god kvalitet. Medierna är betydelsefulla för människors möjligheter att debattera samhällsfrågor och delta i samhällets demokratiska processer. Medierna bidrar också genom sin granskande roll till att skydda samhället mot maktmissbruk och korruption. När makten granskas kan människor ställa maktbärande till svars och utkräva ansvar. Därför är det allvarligt att medier med kvalitativ journalistik idag har

svårt att finansiera sin verksamhet och bedriva verksamhet i hela landet.

Den svenska mediesektorn är idag under stark ekonomisk press. Det handlar inte minst om att globala aktörer såsom Google och Facebook får en allt större del av annonsmarknaden. Mediesektorns reklamintäkter och försäljning går ner och antalet anställda minskar. Nästan en tredjedel av reklamintäkterna har försvunnit från journalistiken sedan 2008. Trots att försäljningen av digitala prenumerationer har ökat, har det inte kompenenserat för nedgången i tryckta tidningar. Nedgången gäller dock inte alla företag och inte heller alla branscher. Antalet anställda på de svenska nyhetsredaktionerna hade år 2017 minskat med 370 personer sedan 2015 (Mediestudiers årsbok 2016/2017). Som en följd av bl.a. sänkta kostnader och effektivisering har det samlade resultatet för de svenska tidningsföretagen dock stigit under de senaste åren efter bottenåret 2013 (Medieekonomi, Myndigheten för press, radio och tv 2017).

Människors vardag påverkas i hög grad av beslut som fattas på regional och lokal nivå. Därför är den lokala journalistiken särskilt viktig för människors förutsättningar att vara demokratiskt delaktiga. Utmaningarna för den lokala journalistiken är dock påtagliga. Idag finns stora grupper med mycket dålig tillgång till lokal kvalitetsjournalistik. Cirka 40 procent i befolkningen upplever att det ibland eller ofta sker större förändringar i närmiljön utan att man blivit tillräckligt informerad i förväg (En gränsöverskridande mediepolitik, SOU 2016:80). Antalet lokalre-

daktioner har minskat kraftigt de senaste åren och i vissa delar av landet saknas helt en lokal mediebevakning. En regelbundet bemannad redaktion saknas i 73 av landets kommuner (Mediestudiers årsbok 2016/2017). Som ett resultat produceras en större andel journalistik i storstäderna. I och med detta minskar möjligheterna att spegla de perspektiv som är viktiga för personer som lever i andra delar av landet (Låt fler forma framtiden!, SOU 2016:5).

4.2.2 Skillnader i förtroende för nyhetsmedier

Ett högt förtroende för medier bland allmänheten är nödvändigt för att medierna ska kunna upprätthålla sin viktiga funktion i demokratin. Även om förtroendet för de svenska medierna tenderar att vara högt (se avsnitt 2.8) så skiljer sig förtroendet åt mellan olika grupper enligt SOM-institutets mätningar. Till exempel har personer som uttrycker stor mellanmänsklig tillit ett större förtroende för etablerade medier. Förtroendet för de etablerade medierna skiljer sig utifrån människors politiska ståndpunkter. Det handlar både om placering på vänster-högerskalan och om partisympatier. Människor som står till vänster i politiken tenderar att ha ett högre förtroende för etablerade medier än personer som står till höger. Sveriges Television åtnjuter t.ex. förtroende hos 83 procent av dem som står klart till vänster i politiken och hos 60 procent bland de som står klart till höger. Bland personer som sympatiserar med Sverigedemokraterna är andelen med förtroendet för etablerade medier lägre än bland sympatisörer till de andra riksdagspartierna. Detta är särskilt tydligt när det gäller

”Ett öppet och ständigt
pågående menings- och
kunskapsutbyte syresätter
demokratin.”

public service där 46 procent av de som sympatiserar med Sverigedemokraterna har förtroende för Sveriges Television jämfört med cirka 80 procent bland sympatisörer till de övriga riksdagspartierna. Sambandet mellan partisympati och förtroende för de etablerade medierna har blivit starkare sedan början av 2010-talet (Larmar och gör sig till, Göteborgs universitet 2017).

4.2.3 Splittrad medieanvändning

De senaste två decenniernas teknikutveckling och de sociala mediernas genomslag har inneburit stora förändringar för medievanorna. År 2000 använde endast varannan svensk internet. Idag är internet en naturlig del av nästan alla svenskars vardag. Vid två års ålder använder 79 procent internet och även bland dem som är 76 år och äldre använder mer än hälften internet (Svenskarna och internet 2017, IIS, 2017). En stor förändring är också att människor inte längre i samma utsträckning enbart är mottagare av information. Till exempel delade eller spred drygt var femte invånare vidare nyheter under en normal vecka enligt uppgifter från 2016 (En gränsöverskridande mediepolitik, SOU 2016:80).

Sociala medier växer sig allt starkare som nyhetsförmedlare samtidigt som den traditionella medieanvändningen minskar. Det är mer utpräglat hos yngre, men utvecklingen är generell. Samtidigt visar en studie som omfattar över 2 700 svenska ungdomars digitala nyhetsflöden att dessa till största delen utgörs av trovärdiga nyheter om politik, ekonomi, samhällsinformation,

olyckor och brott från etablerade nyhetssajter (Nyhetsvärderarens slutrapport, 2018).

Människors nyhetskonsumention har betydelse för deras politiska kunskaper. Framförallt är det nyhetsrapportering i morgontidningar och traditionella nyhetsprogram i radio och på tv som leder till ökad politisk kunskap (Låt fler forma framtiden! Forskarantologi, SOU 2015:96). Samtidigt som utbudet av information på olika digitala plattformar blir allt större ökar skillnaderna mellan vilken typ av information människor tar del av.

Nyhets- och medieanvändningen har blivit mer fragmenterad. Det beror på att det har blivit enklare för de som är intresserade av politik och samhälle att hitta kvalificerad information och ta del av nyheter var de vill, när de vill och via de plattformar och medier de föredrar. Det har också blivit enklare för de som inte är intresserade att undvika nyhetsmedier. Utvecklingen går i riktning mot att andelen personer i befolkningen som aktivt söker upp nyheter har ökat, samtidigt som det finns en växande grupp som helt undviker nyheter. Andelen nyhetsundvikare ökade från 8 till 17 procent mellan 1986 och 2013. Vidare är andelen nyhetsundvikare särskilt hög bland unga människor och bland personer med lågt politiskt intresse (Låt fler forma framtiden! Forskarantologi, SOU 2015:96).

Ett fåtal dominerande nyhetsmedier utgör inte längre gemensamma referenspunkter på samma sätt som tidigare. Idag kan alla ta en mer aktiv roll genom att själva producera och sprida medieinnehåll.

Användarna bestämmer vilka personer och sidor som ingår i deras nätverk. Flöden i sociala medier är individuellt anpassade, styrda av algoritmer som baseras på bl.a. tidigare sökningar och uttryckta preferenser hos användarna. Detta innebär både en potential för demokratin och en utmaning.

Det demokratiska samtalet riskerar att bli mer ensidigt och polariserat när anpassade flöden, skraddarsydda nyheter och medhåll från likasinnade tenderar att bekräfta de egna åsikterna och därmed stärka den egna världsbilden (s.k. filterbubblor). Det har aldrig förr varit så lätt som det är idag att hitta medhåll och gillande för ens åsikter och perspektiv, samtidigt som det också går att avskärma sig från de åsikter och perspektiv som avviker från ens egna (Myndigheten för kulturanalys 2015). Det är också problematiskt när vedertagna uppfattningar som bygger på kunskap och fakta ifrågasätts, s.k. faktaresistens (Alternativa fakta, Wikforss 2017).

4.2.4 Desinformation, propaganda och näthat
Desinformation, propaganda och näthat som tidigare förts fram i slutna sammanhang, sprids idag snabbt via sociala medier.

Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) och Sveriges kommuner och landsting (SKL) har analyserat ca 41 000 artiklar samt 4,8 miljoner kommentarer och inlägg i öppna diskussionsforum och alternativa medier. Analysen visar att cirka 20 procent av alla kommentarer i dessa öppna diskussionsforum och alternativa medier som handlade om en kommunistyrelseordförande innehöll någon form av hat, hot eller kränkningar.

Ett exempel på hur näthat kan spridas är ett av de stora varuhusens Luciakampanj 2016 i vilken en mörkhyad pojke bar luciakrona. Hatet som fick stor uppmärksamhet i medier och beskrevs som ett drev, visade sig vara organiserat av en sluten högerextrem Facebook-grupp (Expo 2016). Vad som utmärker det organiserade näthatet är att ett relativt litet antal personer ägnar sig åt systematiska trakasserier som får stor spridning, enligt en granskning av en s.k. trollfabrik (Eskilstunakuriren 2017).

Olika högerextrema digitala plattformar hävdar att etablerade medier är antidemokratiska, undanhåller fakta och censurerar åsikter, främst kring problem med invandring. De beskriver bl.a. medier och förtroendevalda som en så kallad ”elit” som försöker lura och utnyttja ”folket”. Dessa nätmiljöer präglas av en fientlig kvinnosyn och uttrycker fördomar och hat gentemot såväl etniska minoriteter i Sverige som mot offentliga personer, journalister och förtroendevalda. Miljöerna använder humor och symboler som verktyg för att få spridning av sina budskap. Budskapen, där det ofta varken framgår vem som är avsändare eller omedelbart att innehållet är

hatiskt, t.ex. genom användande av en ironisk meme (kombination av kort text och en bild) kan få stor spridning (FOI 2017).

Inom de autonoma miljöerna på nätet sprids hat mot poliser och det finns manualer för hur individer ska agera i demonstrationer och försvara för polisen att utföra sitt arbete. Det förekommer på vissa plattformar att personuppgifter på medlemmar ur Nordiska motståndsrörelsen (NMR) publiceras. Hot och trakasserier genomförda mot individer och företag som arbetar med t.ex. pälsdjursuppfödning dokumenteras och publiceras (FOI 2018).

Målet med den våldsbejakande islamistiska propagandan är att polarisera åsikter och inspirera till våld. De två vanligaste temana är utopi och krig. De senaste åren har allt mer information handlat om tillvägagångssätt för genomförande av terrorattacker i anhängarnas närområden (FOI 2017).

4.2.5 Hot och hat mot aktörer i det demokratiska samtalet

Hot och hat som riktas mot offentliga personer är inget nytt fenomen men den digitala utvecklingen har gjort det mycket lättare att smutskasta, hota, hata och trakassera. Idag kan näthat uppstå plötsligt och i stor omfattning. Det omfattar allt från nedsättande kommentarer och trakasserier, till brott som t.ex. ofredande och olaga hot. Det är särskilt allvarligt att risken att utsättas för hot och hat gör att det idag inte är självklart att alla som vill, väljer att delta i det offentliga samtalet eller engagera sig i samhällsfrågor.

Hot och hat drabbar aktörer med viktiga funktioner i demokratin såsom journalister, förtroendevalda, opinionsbildare, konstnärer och företrädare för organisationer i det civila samhället.

Var fjärde förtroendevald utsattes för trakasserier, hot eller våld under 2016 (Politikernas trygghetsundersökning, Brottsförebyggande rådet 2017). Av samtliga förtroendevalda har nästan var fjärde påverkats i sitt uppdrag, antingen till överväganden eller till faktiska handlingar. Vanligast är att man har undvikit att engagera sig eller uttala sig i en viss fråga. Ungefär var fjärde journalist utsattes för hot, våld eller trakasserier under 2016 (Journalisternas trygghetsundersökning, Göteborgs universitet 2017). Ungefär var fjärde utsatt journalist har undvikit att bevaka ett visst ämne eller fråga och var fjärde har någon gång funderat på att lämna journalistiken. Var sjätte författare och bildkonstnär har varit utsatt för hot, trakasserier, stöld, våld eller skadegörelse. En tredjedel har övervägt att antingen lämna ett uppdrag eller att inte arbeta inom ett visst område (Hotad kultur?, Myndigheten för kulturanalys 2016).

Utsattheten för hot och hat drabbar också enskilda personer som deltar i samhällsdebatten. SOM-institutet visar att 38 procent av den svenska befolkningen i åldern 16–85 år uttrycker en åsikt i en samhällsfråga minst någon gång i veckan i offentliga sammanhang. Av dessa har 19 procent utsatts för

hot, trakasserier eller våld under det senaste året. Av de som uttrycker åsikter i samhällsfrågor minst en gång i veckan på internet och i sociala medier uppger 36 procent att de utsatts för hot, trakasserier eller våld det senaste året (Det demokratiska samtalet, SOM-institutet 2018). SOM-institutet visar att 9 procent av de som uttryckt en åsikt minst en gång i veckan i samband med ett engagemang i en förening eller annan ideell organisation har utsatts för hot, trakasserier eller våld de senaste 12 månaderna. Resultatet speglar situationen för vanliga medlemmar aktiva i hela föreningslivets bredd (Det demokratiska samtalet, SOM-institutet 2018).

När hot och hat leder till anpassning och självensur innebär det att demokratin försvagas och utmanas i grunden. Utöver att enskilda personer drabbas, utgör hot och hat därmed ett angrepp på funktioner som är nödvändiga för ett demokratiskt samhälle. Hot och hat som förekommer i det offentliga samtalet förstärks av könsrelaterat hot och hat, sexism, rasism och liknande former av fiendtlighet. Till exempel uppskattade var femte utsatt förtroendevald i Politikernas trygghetsundersökning 2017 att förövaren kom från högerextremistiskt håll. Över 70 procent av de kvinnor som arbetar med åsiktsjournalistik har utsatts för hot eller trakasserier de senaste 12 månaderna (Hot mot kvinnliga opinionsbildare, TU 2017). Göteborgs universitets Journalistpanel (2013, 2016) visar likaså att ämnen som feminism, genus, invandring, integration och rasism ofta leder till att journalister utsatts för trakasserier.

4.3 Antidemokratiska aktörer utmanar

Ytterligare en utmaning är antidemokratiska aktörers aktiviteter som medför en ökad risk för polarisering i samhället.

Demokratin tar sin utgångspunkt i alla människors lika värde och grundläggande fri- och rättigheter. Det kan dock finnas motsättningar mellan olika fri- och rättigheter. Yttrandefriheten, religionsfriheten och mötesfriheten kan t.ex. innebära att olika intressen behöver vägas mot varandra. Debatten om fri- och rättigheter väcker starka känslor och tenderar att polarisera samhället. Det finns antidemokratiska aktörer med intresse av att skapa misstro och splittring. Trots Sveriges historia av samexistens mellan olika kulturer, religioner och traditioner beskriver dessa aktörer mångfalden som ett växande hot. Det finns också grupper som ser våld som ett medel för att uppnå förändringar i samhället.

Antidemokratiska aktörer skapar och underblåsar motsättningar i samhället. Nedan redogörs för läget i svensk demokrati vad gäller polarisering och antidemokratiska aktörer.

4.3.1 Kamp om verklighetsbilden
Samhällsdebatten präglas alltmer av en kamp om verklighetsbilden. Den som lyckas etablera en bild av verkligheten som stämmer överens med den egna politiska agendan har bättre förutsättningar att få genomslag för sina politiska förslag. Detta kan leda till att relevant forskning och fakta inte beaktas

om den inte stämmer överens med den egna verklighetsbilden, vilket kan bidra till ökad polarisering. Det kan i sin tur riskera att å ena sidan leda till låsningar i den politiska debatten och å andra sidan att leda till att debatten handlar mer om hur verkligheten ser ut än om olika förslag för att förändra den (Futurion 2017).

Politiska konflikter i Sverige har tidigare i stor utsträckning rört frågor om ekonomisk fördelning där ståndpunkter tydligt kunnat sorteras längs en vänster-högerskala. De senaste åren har dock frågor som rör sociokulturella värderingar tagit allt större plats i samhällsdebatten. Sociokulturella frågor omfattar exempelvis religionens roll i samhället, hbtq-personers rättigheter, globalisering och kulturell mångfald (Ekvilibrum, Göteborgs universitet 2016).

Att nya frågor tar plats på den politiska dagordningen är tecken på en vital demokrati och en levande debatt. Däremot är sociokulturella frågor ofta kopplade till olika grundläggande fri- och rättigheter, vilket kan leda till att en diskussion om en sakfråga övergår i en debatt där olika fri- och rättigheter kan åberopas för att försvara motstående intressen. Ett ställningstagande i sakfrågan blir därmed indirekt en positionering om vems rättigheter som går först, ”vi” eller ”dem”. En grupp kan uppleva sig som hotad av en samhällsutveckling samtidigt som en annan grupp i samhället kan uppleva att utvecklingen är en förutsättning för fortlevnad. En upplevelse av att samhället, gruppen eller individen är hotad leder till att människors åsikter kan bli känsloladdade

och det kan i vissa fall ge upphov till en svart-vit verklighetsbeskrivning. En sådan svart-vit världsbild lämnar litet utrymme för nyanserade resonemang. Den riskerar att skapa en grogrund för rasism, fientlighet och hatbrott.

Antidemokratiska aktörer underblåser dessa konflikter och kan därmed bidra till ett mer polariserat samhälle.

4.3.2 Rasism, fientlighet och hatbrott påverkar demokratin

En ökad medvetenhet om och stöd för demokratins grundläggande värden innebär ett stärkt stöd för yttrandefrihet, principen om alla människors lika värde och ett avståndstagande från rasism och liknande former av fientlighet. Mycket tyder på att det svenska samhället utvecklas positivt i termer av ökad öppenhet. Samtidigt finns det oroväckande negativa attityder till vissa minoritetsgrupper i Sverige. År 2016 hade 42 procent av befolkningen negativa attityder i förhållande till romer och 35 procent hade negativa attityder i förhållande till muslimer. I befolkningen var det 5 procent som hyste negativa attityder mot judar (Pew Research Center 2016). Samma år ansåg 43 procent av befolkningen att män som kommer från mellanöstern utgör en fara för vår kultur (Mångfaldsbarometern, Högskolan i Gävle 2016). I en undersökning från Novus på uppdrag av Forum för levande historia från 2018 uppger 47 procent

av de tillfrågade att de bevittnat rasism det senaste året.

Många personer utsätts för rasism och vittnar om ett samhällsklimat där fler ger uttryck för rasistiska åsikter såsom fördomsfulla stereotyper och konspirationsteorier (regeringens plan Samlat grepp – Nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott 2016). Grupper som särskilt utsätts för rasism i Sverige är afrosvenskar, judar, romer, muslimer och samer. Liknande former av fientlighet riktas också ofta mot andra grupper som uppfattas bryta mot samhällets normer när det gäller t.ex. sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck samt funktionsnedsättning. När regeringen använder begreppet rasism avses uppfattningar om att människor på grund av föreställningar om ras, nationellt, kulturellt eller etniskt ursprung, religion, hudfärg eller annat liknande förhållande är väsensskilda från varandra och att de därmed kan eller bör behandlas på olika sätt. Det kan ta sig uttryck i att såväl individer och grupper uppfattas som främmande eller oönskade i ett samhälle.

Hatbrottsstatistik är ett sätt att synliggöra rasism i Sverige idag, eftersom brottens motiv är ett angrepp mot människors lika värde. Hatbrott kan skrämja både individer, grupper och samhället i stort. Enligt Nationella trygghetsundersökning utsattes år 2015 uppskattningsvis 145 000 personer (d.v.s. knappt två procent av befolkningen) för 255 000 främlingsfientliga hatbrott. År 2016 uppskattade Brottsförebyggande rådet att 6 415 polisanmälningar innehöll ett hatbrotts-

motiv. Det är åtta procent färre än 2015 men fortfarande på en högre nivå än 2013 och tidigare. Hatbrott med rasistiska motiv utgör majoriteten av alla anmälda hatbrott. Det går inte att avgöra om variationen i antalet anmälningar beror på en ökad eller minskad utsatthet, högre eller lägre anmälningsbenägenhet eller på i vilken grad hatbrott uppmärksammas i polisanmälningarna.

4.3.3 Extremistiska miljöer med våldskapital
Våldsbejakande extremism är ett samlingsgrepp för rörelser, ideologier eller miljöer som använder sig av hot och våld för att uppnå olika ideologiska mål. Det finns i huvudsak tre våldsbejakande extremistiska miljöer i Sverige: högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism. Hot, hat och våld som individer inom dessa miljöer riktar mot samhällets institutioner eller enskilda individer är ett hot mot det demokratiska samhället och mot principer om alla människors lika värde och lika rättigheter. Antalet individer inom de våldsbejakande extremistmiljöerna i Sverige är få sett till hela befolkningen. Ett fåtal inom samtliga tre extremistiska miljöer bedöms ha både avsikt och förmåga att utföra terrorattentat. Säkerhetspolisens bedömning av omfattningen från 2017 visar att antalet personer i de våldsbejakande extremistiska miljöerna har ökat under senare år, från några hundra till omkring 3 000 personer. Drygt 2 000 av dessa bedöms finnas inom den våldsbejakande islamistiska miljön och sammanlagt cirka 1 000 inom den högerextrema och den vänsterextrema miljön. År 2017 ansåg

ungefär sex procent av befolkningen att det under vissa omständigheter kan vara rätt att använda våld för att påverka det svenska samhället. En lika stor andel ansåg att det kan vara rätt att stödja en organisation som förespråkar användande av våld för att påverka samhället (SOM-institutet 2018).

Extremistmiljöerna arbetar med att bygga upp ett skrämsekapital som gör att de inte alltid behöver begå nya brott för att uppfattas som hotfulla.

Även verksamhet som inte är brottslig, t.ex. propaganda, demonstrationer, manifestationer och möten kan upplevas som hotfulla. Å ena sidan kan de extremistiska miljöerna skrämna människor till tystnad och därmed påverka demokratin genom att människor avstår från att tala eller fatta beslut. Å andra sidan kan miljöerna skrämna människor till att agera på den oro och rädsla som miljöerna väcker.

Säkerhetspolisens bedömning är att den våldsbejakande islamistiska miljön fortsätter att utgöra det största säkerhetshotet. Det beror både på att det är den största våldsbejakande miljön och på att ideologin betraktar hela samhället, alltså alla som inte tror som de, som legitima mål (Säkerhetspolisens hemsida 2017).

Den största högerextremistiska rörelsen i Sverige är Nordiska motståndsrörelsen (NMR). De vill införa ett auktoritärt

styrelseskick baserat på etnicitet och föreställningen om ras och förespråkar våld för att nå detta mål. Sedan 2015 är NMR en registrerad partibeteckning. Genom att skriva upp NMR-medlemmars namn på ett annat partis valsedel i valet 2014 tog representanter från NMR plats i kommunfullmäktige i bland annat Borlänge och Ludvika. Den högerextremistiska miljöns taktik, utöver att sprida sitt budskap, är att sprida information som påverkar idéer, attityder och värderingar i samhället vilket på sikt kan skapa en politisk förändring. Den har internationella kopplingar till rörelser i andra länder.

Våldsbejakande vänsterextremism, även kallad den autonoma miljön, strävar efter att med våld uppnå ett klasslöst samhälle utan styre från någon auktoritet. Enligt den våldsbejakande vänsterextremismen är dagens demokrati inte tillfredsställande eftersom kapitalistiska drivkrafter anses ha greppet om samhället. Inom denna miljö finns ett utbrett hat mot polisen. Enligt den nationella samordnarens lägesbild var den våldsbejakande autonoma miljön tämligen osynlig under 2017.

4.3.4 Påverkansoperationer kan vilseleda
Påverkansoperationer genomförda mot andra demokratiska länder har fått stor uppmärksamhet, särskilt inför allmänna val. Till exempel har frågor om hot mot valsystemet och arbete mot förtroendeskadlig information i samband med allmänna val aktualiserats sedan det amerikanska presidentvalet 2016. I flera länder genomförs

utredningar om försök till påverkansoperationer i samband med allmänna val de senaste åren.

Den militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (MUST) definierar påverkansoperationer som något som genomförs ”av statsaktörer som ett sätt att försöka uppnå inflytande över andra länders säkerhetspolitik. Målsättningen är att påverka beslut, uppfattningar eller beteenden hos statsledningen, befolkningen eller särskilt utvalda målgrupper som ett sätt för en stat att främja sina egna säkerhetspolitiska mål. Detta sker exempelvis genom spridning av vilseledande eller oriktig information för att skapa förvirring, misstro eller missnöje”.

Påverkansoperationer bedrivs även i och mot Sverige (Försvarspolitisk inriktning – Sveriges försvar 2016–2020, prop. 2014/15:109). Försök att påverka andra länder med olika medel och metoder är inte en ny företeelse, men utveckling av metod och teknik har ökat möjligheterna att genomföra dem. Det finns inget som säger att framtida svenska val kommer vara särskilt utsatta, inte heller att de kommer vara fredade. Svenska myndigheter förbereder sig inför de allmänna valen 2018 på att påverkansoperationer kan komma att utföras i syfte att inverka på valrörelsen.

- Främja – fler ska vara delaktiga i demokratin
- Förankra – fler ska ha kunskap om demokratin
- Försvara – fler ska stå upp för demokratin

Strategi för en stark demokrati

Regeringens demokratipolitiska mål är en levande demokrati som är uthållig, kännetecknas av delaktighet och där möjligheterna till inflytande är jämlika (prop. 2017/18:1, UO 1). Regeringen bedriver en demokratipolitik för att bevara styrkorna, åtgärda bristerna och motverka utmaningarna.

Med denna strategi tar regeringen ett samlat grepp om pågående och framtida insatser för att slå vakt om och stärka demokratin inför framtiden. Strategin innehåller tre prioriterade områden:

- Främja – fler ska vara delaktiga i demokratin
- Förankra – fler ska ha kunskap om demokratin
- Försvara – fler ska stå upp för demokratin

5.1 Främja - fler ska vara delaktiga i demokratin

Regeringen verkar för ett högt och mer jämlikt deltagande i allmänna val och i demokratiska processer mellan valen.

En stark och levande demokrati drivs framåt av människors engagemang och deltagande. Alla i Sverige, oavsett bostadsort, kön,

ekonomiska förutsättningar eller sociala omständigheter, ska ha förutsättningar att föra sin talan och att delta såväl i allmänna val som i demokratiska processer mellan valen. Demokratiska processer måste utformas med beaktande av mångfalden i befolkningen och utifrån människors olika behov och förutsättningar. Regeringen lägger också vikt vid att barn och unga är delaktiga utifrån ålder och mognad och har möjlighet att utöva inflytande över samhällsutvecklingen.

Ett högt deltagande i demokratin gör att fler röster och olika perspektiv framträder. Det ökar chansen att problem blir ordentligt belysta. En större demokratisk delaktighet ökar också sannolikheten att beslut accepteras och genomförs i samhället. I ett samhälle som präglas av delaktighet stärks sammanhållningen och det gemensamma ansvarstagandet. Genom att delta i allmänna val och genom aktiviteter mellan valen såsom t.ex. demonstrationer, medborgardialog, namninsamlingar och direkta kontakter med politiker kan individen både påverka samhället och förbättra sin egen livssituation.

Regeringen anser att de demokratiska klyftorna i samhället och det faktum att delar av befolkningen varken deltar eller känner sig delaktiga i demokratin är en allvarlig utmaning. Regeringen genomför därför en rad åtgärder för att fler ska vara delaktiga i demokratin.

Nedan redogörs för några av de åtgärder regeringen har genomfört för att öka delaktigheten och inkludera fler i demokratin.

5.1.1 Tillförlitliga, effektiva och rättssäkra allmänna val

De allmänna valen är grunden för vårt representativa demokratiska styrelseskick. Genom att rösta på partier och utse politiska representanter utövar medborgarna inflytande över beslutsfattandet och har möjlighet att utkräva politiskt ansvar av de folkvalda i nästa val.

Väljarnas förtroende för valsystemet är en grundförutsättning för en väl fungerande demokrati. Från förtroendesynpunkt är det av väsentlig betydelse att allmänheten har möjlighet att utöva kontroll över och ha insyn i de åtgärder som myndigheterna vidtar i varje skede av valförloppet. Det är därför viktigt att valsystemet inte är alltför invecklat. Vidare har valsystemets utformning och tillgänglighet stor betydelse för valdeltagandet. Valsystemet är i flera avseenden utformat för att röstningsförloppet ska vara enkelt och tillgängligt för alla väljargrupper.

Förfarandet vid allmänna valen regleras i bl.a. vallagen. Under mandatperioden har regeringen genomfört ändringar i vallagen som handlar om att omval ska genomföras snabbare. Ändringarna trädde i kraft den 1 mars 2018.

Valmyndigheten ansvarar centralt för genomförandet av val och landsomfattande folkomröstningar. Valmyndigheten har enligt vallagen ett allmänt informationsansvar inför de allmänna valen. Informationsansvaret omfattar information till allmänheten om när, var och hur röstning sker. Målet för myndighetens informationsinsatser är att ingen ska behöva avstå från att rösta för att den inte vet hur röstningsförloppet går till.

Det svenska valsystemet bedöms vara robust, bland annat för att det är manuellt, decentraliserat och transparent, vilket gör det svårt att manipulera valresultatet. Röstmottagning och rösträkning sker manuellt och decentraliserat i kommunerna och länsstyrelserna samt är öppen för insyn. Mot bakgrund av andra länders erfarenheter i samband med valrörelser under de senaste åren finns däremot risk för påverkansoperationer (se avsnitt 4.3.4) i syfte att skada allmänhetens förtroende för valprocessen och undergräva förtroendet för det demokratiska systemet för att på sått skapa förvirring, misstro och missnöje. Detta motverkas i första hand genom information om bland annat valsyste- met och valprocessen.

Regeringens åtgärder:

- **Stärkt skydd för valhemligheten:** I syfte att stärka skyddet för valhemligheten har regeringen i en lagrådsremiss föreslagit ändringar i vallagen som innebär att den plats i eller i anslutning till ett röstmottagningsställe där valsedlar läggs ut ska vara avskärmd från insyn från andra väljare. Vidare har regeringen föreslagit att det ska bli möjligt för en väljare att personrösta på en kandidat för ett parti som har registrerat sin partibeteckning och anmält samtliga kandidater genom att – utöver att markera kandidatens namn på partiets namnvalsedel – skriva till namnet på en partimarke- rad eller blank valsedel, om kandidaten är anmäld för partiet. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2019.
- **Omorganisation av Valmyndigheten:** Den centrala valorganisationen omorganiserades 2016. Valmyndigheten har sedan 1 april 2016 Skatteverket som värmyndighet. Med omorganiseringen har Valmyndigheten fått ökade möjligheter att koncentrera sig på sin kärnverksamhet, d.v.s. att planera och genomföra allmänna val och landsomfattande folkomröstningar. Valmyndigheten kvarstår som nämndmyndighet men har inget eget arbetsgivaransvar. Detta nya sätt att organisera Valmyndigheten påverkar inte oberoendet i beslutsfattandet som central valmyndighet.
- **Valmyndighetens informationsansvar:** Valmyndighetens information till väljarna inför valen 2018 avser i huvudsak information om röstkort, förtidsröstning och personröstning. Inför valen 2018 översätts information om röstningsförfarandet till 31 olika språk, inklusive de

nationella minoritetsspråken. Information om valet och röstningsförfarandet finns även som lättläst, teckenspråk och punktskrift. Därtill finns särskild information om möjligheten för utlandssvenskar att rösta från utlandet. Informationen finns huvudsakligen i digitala kanaler men går också att få via telefonupplysning. Webbplatsen har vidareutvecklats i jämförelse med 2014 års val och innehåller nu bland annat även en funktion för publicering av de vanligaste frågorna och svaren gällande val och valsystemet.

- **Myndighetens för samhällsskydd och beredskap (MSB) arbete med att samordna och utbilda inför allmänna val:** MSB ska inom det egna ansvarsområdet ha en god förmåga att identifiera och möta informationspåverkan och annan spridning av vilseledande information riktad mot Sverige. Bland annat stödjer myndigheten samordningen av olika samhällsaktörer för att höja kunskapen och beredskapen mot informationspåverkan vid de allmänna valen 2018. MSB har exempelvis genomfört ett analysarbete för att identifiera hot, risker och sårbarheter för det svenska valet 2018. Myndigheten har även genomfört utbildningar och stöd under hösten 2017 och våren 2018 till berörda aktörer, såsom valnämnder, länsstyrelser, och Valmyndigheten.

5.1.2 Ett högt och mer jämlikt valdeltagande
Valdeltagandet är ett uttryck för demokratiens förankring i samhället. När medborgarna känner förtroende för det politiska systemet är de också mer motiverade att delta i de allmänna valen. Valrörelserna höjer temperaturen i demokratin och skapar engagemang och ett ökat politiskt intresse. Ett högt valdeltagande gör att valresultatet på ett bättre sätt återspeglar hela befolkningens åsikter och intressen.

Regeringen verkar för ett högt och mer jämlikt valdeltagande mellan olika grupper av röstberättigade. Det är mycket positivt att valdeltagandet har ökat i de tre senaste nationella valen liksom i de två senaste Europaparlamentsvalen. Det är en tydlig indikation på medborgarnas tilltro till demokratin. Samtidigt är det oroande att det finns stora skillnader i valdeltagande mellan olika befolkningsgrupper och att t.ex. lågutbildade, utrikes födda, personer med vissa funktionsnedsättningar, arbetslösa och personer bosatta i områden med socioekonomiska utmaningar röstar i lägre utsträckning. Att fortsätta stärka valdeltagandet i dessa områden och bland dessa grupper är en väg för att öka det generella valdeltagandet och göra det mer jämlikt.

Regeringens åtgärder:

- **Skolval i skolor över hela landet:**
Regeringen har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att genomföra förberedelser av skolval i samband med de allmänna valen 2018 och valet till Europaparlamentet 2019. Skolval ger unga en konkret upplevelse av att rösta samtidigt som de stimulerar till diskussion om samhällsfrågor och demokrati i skolorna. I samband med valet 2018 satsar regeringen på att genomföra skolval på grund- och gymnasieskolor runt om i landet. Inför de allmänna valen 2014 deltog 2 070 skolor. I skolvalet 2018 ska särskild vikt läggas vid att skolor i socioekonomiskt svaga områden deltar.
- **Stöd till kommuner och organisationer för att främja valdeltagandet:**
Regeringen har gett Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) i uppdrag att fördela stöd till organisationer inom det civila samhället och till kommuner som genomför verksamhet i syfte att öka valdeltagandet i valet 2018.
- **Medel till riksdagspartierna för särskilda informationsinsatser:**
Regeringen har fördelat medel till riksdagspartierna för särskilda informationsinsatser i samband med valet. Med medlen ges partierna ökade möjligheter

att nå ut till väljarna och då särskilt till grupper av röstberättigade med lågt deltagande i tidigare val.

- **Webbplatsen "Alla väljare":** Regeringen har gett Myndigheten för tillgängliga medier (MTM) i uppdrag att fortsätta driva webbplatsen, www.allaväljare.se, med lättläst nyhetsinformation i samband med valet 2018. Syftet är att öka möjligheten för personer med lässvårigheter att tillgodogöra sig information och ta del av den politiska debatten under valåret.
- **Uppdrag till Myndigheten för stöd till trossamfund:** Regeringen har gett Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) i uppdrag att stimulera trossamfundens arbete med informationsinsatser inför valet 2018. SST ska informera om rösträttens betydelse och det praktiska genomförandet av röstningsförfarandet.
- **Uppdrag till Statistiska centralbyrån:** Regeringen har gett Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag att genomföra en studie av valdeltagandets utveckling bland olika grupper av den röstberättigade befolkningen i valet 2018. SCB:s fördjupade studie utgör ett viktigt underlag för regeringens framtida demokratipolitiska insatser.

5.1.3 Fler ska bli delaktiga i demokratin mellan valen

Deltagandet i beslutsprocesser, opinionsbildning och politiska diskussioner är mindre vanligt i vissa grupper i samhället. Det finns en del av befolkningen som står helt utanför och varken deltar eller känner sig delaktig i demokratin. Detta demokratiska utanförskap är starkt kopplat till socioekonomisk utsatthet. För att öka delaktigheten hos dessa grupper behöver fler få tillgång till kunskap, kompetenser och verktyg som möjliggör deltagande. Det är också viktigt med insatser som gör politiska processer mer tillgängliga för invånarna och som sänker trösklarna för att framföra synpunkter.

Regeringen bedömer att det är särskilt angeläget med insatser för att stärka delaktigheten i områden med socioekonomiska utmaningar och bland nyanlända. Regeringen genomför också insatser för en jämnare fördelning av makt och inflytande mellan kvinnor och män och för att stärka delaktigheten på landsbygden, bland unga och bland personer med funktionsnedsättning. Kommunernas arbete med att utveckla medborgardialog är viktigt, liksom bra villkor för förtroendevalda.

Regeringens åtgärder:

- **Långsiktig strategi för att minska och motverka segregation 2018–2028:**

Regeringen avser presentera en långsiktig strategi för att minska och motverka segregation. Strategin ska fokusera på fem prioriterade områden varav ett är att öka den demokratiska delaktigheten och stärka det civila samhället i områden med socioekonomiska utmaningar. Viktiga utgångspunkter för det fortsatta arbetet är långsiktighet, tidiga och förebyggande insatser, samt ett sektorsövergripande och kunskapsbaserat arbetssätt.

- **Ny myndighet ska stärka arbetet mot segregation:**

Regeringen har inrättat en ny myndighet, Delegationen mot segregation (Delmos). Myndigheten har till uppgift att ta fram och sprida kunskap om segregation samt främja samverkan mellan kommuner, statliga myndigheter, organisationer i det civila samhället och andra relevanta aktörer. Utöver detta fördelar Delmos statsbidrag till verksamhet som syftar till att förbättra situationen i socioekonomiskt utsatta områden och motverka strukturella orsaker till segregation.

- **Stöd till det civila samhället för att öka delaktigheten i områden med socioekonomiska utmaningar:**

Delmos har i uppdrag av regeringen att fördela statligt stöd till ideella föreningar och stiftelser för att minska och motverka segregation, bland annat för verksamhet som bidrar till att öka demokratisk delaktighet. Det nya statsbidraget innebär att det under 2018 kommer att finnas sammanlagt 53 miljoner kronor att söka och 2019–2025 cirka 75 miljoner kronor årligen.

- **Stöd till kommuners långsiktiga arbete mot segregation:**

Regeringen har beslutat om en satsning för att stärka kommunernas långsiktiga arbete för att minska segregationen i områden som idag kännetecknas av stora utmaningar när det gäller lågt valdeltagande, hög arbetslöshet, låg utbildningsnivå och låg sysselsättningsgrad. För 2018 avsätts 425 miljoner kronor till kommuner med områden med socioekonomiska utmaningar. För 2019 avsätts 1,35 miljarder och därefter 2,2 miljarder årligen under 2020–2027.

- **Kartläggning av demokratisk delaktighet i områden med socioekonomiska utmaningar:**

Delmos har i uppdrag att genomföra en jämförande studie som ökar kunskapen om det demokratiska deltagandet bland invånare i områden med socioekonomiska utmaningar.

- **Lokala resurscenter stärker invånare i utsatta områden:**

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) har sedan 2015 i uppdrag att stödja organisationer i det civila samhället som driver Lokala resurscenter för demokratisk delaktighet i områden med socioekonomiska utmaningar. Verksamheten sker vanligtvis i samverkan med kommunen och centren ska fungera som ett stöd för medborgare att vara delaktiga i demokratiska beslutsprocesser och i demokratin i stort.

- **Demokratin stärks i gles- och landsbygder:**

Regeringen har beviljat verksamhetsbidrag till riksorganisationen Hela Sverige ska leva med 45 miljoner kronor för åren 2016–2018 och med 46,5

miljoner kronor för åren 2019–2021. Skärgårdarnas Riksförbund har beviljats verksamhetsbidrag med 5,4 miljoner kronor för åren 2016–2018. Genom dessa stöd bidrar regeringen till att invånare i gles- och landsbygder kan organisera sig tillsammans med andra i demokratiskt uppbyggda lokala utvecklingsgrupper. Verksamhetsbidragen främjar det civila samhällets deltagande bl.a. inom områdena landsbygdsutveckling och regionalt tillväxtarbete.

- **Bättre förutsättningar att engagera sig på hel- eller deltid i kommunalpolitiken:** Regeringen har genomfört ändringar i kommunallagen som innebär att kommuner och landsting får rätt att bevilja kommunal- och landstingsråd samma förmåner, t.ex. vad gäller föräldraledighet, som gäller anställda i kommunen eller landstinget. Lagändringen innebär att regeringen genomfört demokratiutredningens (SOU 2016:5) förslag om att stärka förtroendevaldas möjligheter att vara föräldralediga eller sjukskrivna.
- **Medborgardialog i komplexa frågor:** Regeringen har sedan 2016 beviljat medel till Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) för att arbeta med att stärka kompetensen hos kommunala tjänstemän och förtroendevalda i att genomföra medborgardialog i frågor där befolkningen är åsiktsmässigt polariserad och motsättningarna är starka. 167 kommuner har hittills deltagit i arbetet (SKL, delredovisning 2018).
- **Ny myndighet arbetar för jämställt inflytande:** Jämställdhetsmyndigheten ska säkerställa att regeringens jämställdhetspolitiska prioriteringar får genomslag. Myndigheten ansvarar för att följa upp, samordna och stödja andra statliga myndigheter bland annat när det gäller det jämställdhetspolitiska målet om en jämnare fördelning av makt och inflytande och att kvinnor och män ska ha samma möjlighet att vara aktiva samhällsmedborgare. Myndigheten ska även ha en nära samverkan med kommuner, landsting, det civila samhället och näringslivet.
- **Nytt mål för funktionshinderspolitiken sätter fokus på delaktighet:** Det nya målet för funktionshinderspolitiken är att, med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund. Målet syftar bland annat till att stärka förutsättningarna för personer med funktionsnedsättning att delta och vara delaktiga i demokratiska beslutsprocesser och att föra sin talan i samhället. Regeringen har beslutat att ge en särskild utredare i uppdrag att se över styrningen inom funktionshinderspolitiken och bl.a. föreslå effekt- och resultatmål utifrån det nya målet för politikområdet (Dir. 2017:133).

- **Stärkt demokratiarbete inom trossamfund:** Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) har i uppdrag att stödja trossamfundens arbete med demokrati och mänskliga rättigheter. I uppdraget ingår bl.a. frågor om hur kvinnors delaktighet och arbetet mot våldsbejakande extremism kan stärkas. SST har också fått i uppdrag att genomföra en kunskapshöjande insats riktad mot trossamfundsledare med fokus på samhälls- och värderingsfrågor.
- **Barns rättigheter synliggörs:** Målet för barnrättspolitiken är att barn ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande (prop. 2008/09:1, UO 9). Målet grundar sig bl.a. på de åtaganden Sverige gjort genom att ratificera FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen), där barns rätt att föra fram sina åsikter och att få dem beaktade är en av huvudprinciperna. I mars 2018 beslutade regeringen en proposition med förslag om att göra barnkonventionen till svensk lag, i syfte att synliggöra barnets rättigheter och skapa förutsättningar för ett barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet. Regeringen har gett Barnombudsmannen i uppdrag att under 2015–2018 vidta kunskapshöjande insatser för barn och unga om vad rättigheterna i barnkonventionen innebär i praktiken, vilket resulterat i webbplatsen minarattigheter.se. Regeringen har även beslutat om ett kunskapslyft riktad till särskilt berörda statliga myndigheter samt kommuner och landsting, som under 2017–2019 ska få stöd av Barnombudsmannen i sitt arbete med att säkerställa tillämpningen av barnkonventionen.
- **Unga ska kunna vara delaktiga i demokratin:** Målet för ungdomspolitiken är att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Unga kvinnor och män ska, efter ålder och mognad, ges samma möjligheter till inflytande som andra människor i samhället. Ungas delaktighet i politiska beslutsprocesser är inte bara en rättighet utan det är också viktigt att ungas kunskaper, synpunkter och erfarenheter tas till vara som en resurs i den demokratiska processen (Med fokus på unga – en politik för goda levnadsvillkor, makt och inflytande, prop. 2013/14:191). Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har enligt sin instruktion ett särskilt ansvar för genomförande av ungdomspolitiken. MUCF tar fram, samlar och sprider kunskap om ungas levnadsvillkor och fördelar årligen bidrag projekt- och organisationsstöd till ungdomsorganisationer i syfte att stödja barns och ungdomars självständiga organisering och inflytande i samhället.
- **Ökad kunskap om ungas sociala inkludering:** MUCF arbetar från och med 2018 och tre år framåt med ett projekt som handlar om att ta fram och sprida kunskap om ungas sociala inkludering och om metoder för att öka delaktigheten i områden med socioekonomiska utmaningar. Projektet finansieras av Nordiska ministerrådet.

- **Delaktighet i EU:** För att öka kunskapen om hur EU fungerar och hur man kan påverka beslut som fattas på EU-nivå har regeringen förstärkt arbetet med utbildningar riktade till yrkesgrupper som lärare, skolledare, journalister, förtroendevalda och anställda i kommuner och landsting. Regeringen har även genomfört satsningar för att förbättra samrådsformerna kring EU-relaterade frågor genom att inrätta ett arbetssätt med EU-sakråd. Genom s.k. "EU-handslag" har regeringen bjudit in fler aktörer att verka för ett stärkt engagemang och ökad kunskap om EU – däribland arbetsmarknadens parter, kommuner, landsting, ungdomsorganisationer, studieförbund samt universitet och högskolor.

5.1.4 Det civila samhället som röstbärare
Ett självständigt, starkt och mångfacetterat civilsamhälle är en central del i en levande demokrati. Det civila samhället har flera viktiga roller, bl.a. som röstbärare, som opinionsbildare och som demokratiskola. Genom människors engagemang och organisering i frågor som berör, förnyas ständigt kunskapen om hur demokratin fungerar hos nya generationer. Samtidigt genomförs samhällsnyttiga insatser dagligen runt om i landet. Det civila samhället får människor att mötas, lyfter angelägna frågor till debatt och diskussion, och möjliggör för människor att ständigt fortsätta att utvecklas. Föreningar och andra ideella organisationer skapar sammanhang där individer tillsammans med andra blir starkare. Det kan handla om att fördjupa sina kunskaper i någon fråga, att tillsammans med andra utveckla idéer, visioner och lösningar eller att gemensamt göra sina åsikter hörda. Politiska idéer och visioner om samhället föds och tar form i civilsamhället.

Regeringen bedömer att det är viktigt för demokratin att det civila samhällets organisationer har goda och långsiktiga förutsättningar att verka. Folkbildningen har en särskild betydelse när det gäller att erbjuda möjligheter till utbildning och bildning samt att stärka människor i ett fritt och kritiskt tänkande.

Regeringens åtgärder:

- **Långsiktiga förutsättningar för det civila samhället:** Regeringen har överlämnat skrivelsen En politik för engagemang – långsiktighet och oberoende för civilsamhället (skr. 2017/18:246) till riksdagen. I skrivelsen presenteras regeringens viktigaste åtgärder för ett starkt och självständigt civilsamhälle som vidtagits 2014–2018. Åtgärderna bidrar till mer långsiktiga och stabila villkor för det civila samhället bl.a. genom att öka kunskapen i offentlig sektor om det civila samhället, verka för mer långsiktiga bidrag och stärka dialogen mellan det civila samhället och offentlig sektor.
- **Stärkt dialog med det civila samhällets organisationer:** Regeringen har stärkt strukturen för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhällets organisationer på nationell nivå. Som exempel kan nämnas införandet av sakråd som är en ny samrådsform mellan civilsamhället och Regeringskansliet och en ny nationell överenskommelse om dialog och samråd mellan regeringen och civilsamhället. Avsikten är att bättra omhändertagandet av det civila samhällets perspektiv i det offentliga beslutsfattandet.

- **Ökat stöd till det civila samhället:** Mellan åren 2014 och 2018 har de statsbidrag som enbart går till det civila samhället och som fördelas med stöd av förordningar ökat med 1,5 miljarder kronor.
- **Stärkt stöd till allmänna samlingslokaler:** Det finns inom föreningslivet en stor efterfrågan på lokaler för möten, kulturaktiviteter och fritidsverksamhet. I vissa delar av landet, som i storstädernas förorter, är bristen på lokaler att samlas i särskilt stor. För att förbättra tillgången till samlingslokaler runt om i landet har regeringen ökat stödet till allmänna samlingslokaler med 20 miljoner kronor per år. I satsningen ska samlingslokaler i områden med socioekonomiska utmaningar och lokaler för unga särskilt prioriteras.
- **Folkbildningen – en struktur som stärker medborgare:** Folkhögskolor och studieförbund har en lång tradition av att erbjuda möjligheter till utbildning och bildning på demokratisk grund samt att stärka människor i ett fritt och kritiskt tänkande. Regeringen har sammantaget under mandatperioden ökat anslagen till studieförbund och folkhögskolor med cirka 1,8 miljarder kronor.
- **Satsning på kultur och delaktighet i områden med socioekonomiska utmaningar:** Regeringen har under perioden 2016–2018 satsat 130 miljoner kronor på att stärka kulturlivet och kulturutövandet i områden med socioekonomiska utmaningar. I satsningen Äga rum, med delsatsningar under Statens konstråd och Statens kulturråd, ingår att utveckla nya metoder för invånarinflytande med fokus på det lokala civilsamhället.

5.2 Förankra – fler ska ha kunskap om demokratin

Regeringen verkar för ökad kunskap om demokratin och dess principer.

Demokrati är både ett styrelseskick och ett förhållningssätt. I en uthållig demokrati är grundläggande demokratiska principer förankrade i befolkningen. Regeringen vill att fler människor har kunskap om de demokratiska processerna och principerna. Sådan kunskap kan bidra till att fler deltar i debatter och att fler slår vakt om sina och andras demokratiska rättigheter.

Det är medborgarna som äger och ytterst ansvarar för demokratin. Det innebär att demokratin behöver medborgarnas stöd och engagemang för att fungera och ha legitimitet. Många har vuxit upp med demokratin som en självklarhet. En historisk tillbakablick visar att en demokrati kan urholkas snabbt.

Regeringen bedömer att det idag är viktigare än på länge med insatser som bidrar till att förankra demokratin och dess principer i befolkningen. Regeringen vidtar en rad åtgärder i syfte att stärka förankringen. Det sker genom ökad kunskap, samtal om demokrati, stärkt medie- och informationskunnighet och genom att säkerställa tillgång till pålitlig och mångsidig samhällsinformation grundad i journalistiska metoder och etik.

5.2.1 Samling för en stark demokrati

I en uthållig demokrati är många människor delaktiga i demokratiska processer på alla nivåer i samhället. Demokratin har sedan den infördes gradvis blivit starkare. Den kamp som fördes av många människor för att utvidga rösträtten i början av 1900-talet var en del av kampen för människors lika värde, för politisk jämlikhet och för demokratin principer. År 2021 är det hundra år sedan demokratin fick sitt stora genombrott i Sverige. Genom beslut av 1919 och 1921 års riksdagar infördes allmän och lika rösträtt. Den 12 september 1921 var första gången kvinnor fick gå till valurnorna och utöva sin rösträtt i riksdagsval. Rösträttskampen drevs delvis vidare även efter 1921 eftersom det fortfarande fanns vissa grupper av befolkningen som inte fick rösta.

Kampen om vem som ska få delta i demokratin har fortsatt. Arbetet för människors lika värde, politisk jämlikhet och demokratin principer är fortfarande aktuellt idag, hundra år senare.

Regeringen vill samla hela landet i en rad aktiviteter och insatser för att förankra demokratin för framtiden. Att demokratin fyller hundra år utgör ett unikt tillfälle att uppmärksamma att demokratin ständigt måste främjas, förankras och försvaras.

Satsningen ska stärka demokratin idag och på sikt genom att främja utveckling av de kunskaper och förmågor som människor behöver för att kunna delta aktivt i demokratin, bidra till att uppmuntra och inspirera till demokratiskt deltagande och stärka stödet för demokratin principer.

Regeringens åtgärd:

- **Samling för en stark demokrati:** Regeringen tillsätter en kommitté som ska planera, samordna och genomföra en samling av insatser och aktiviteter för en stark demokrati under 2018–2021. Tyngdpunkten i genomförandet ska ligga på år 2021, då den svenska demokratin fyller 100 år. Kommittén ska bidra till ökad delaktighet, förankring och motståndskraft i demokratin. Insatserna och aktiviteterna ska planeras och genomföras i nära samarbete med relevanta aktörer som arbetar med demokrati-frågor och nå ut till en stor del av befolkningen. Kommittén ska uppmuntra att en bredd av aktörer såsom skolväsendet, det civila samhället, myndigheter och kommuner genomför insatser och aktiviteter som främjar demokratin i hela landet. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 juni 2022.

5.2.2 Utbildning för en stark demokrati
Regeringen anser att skolan och utbildningsväsendet är viktiga för att förankra demokratin. Skolan möter alla barn och unga i Sverige. Värderingar och förmågor för ett aktivt demokratiskt medborgarskap etableras och utvecklas tidigt i livet vilket gör skolans uppgift särskilt viktig. Ett exempel är skolans arbete med medie- och informationskunnighet. Skolans arbete ska genomsyras av ett demokrati- och mänskliga rättigheter-perspektiv. Barn och elever ska känna sig trygga och få vara som de vill vara. De ska kunna påverka sin egen skolsituation genom delaktighet och inflytande och samtidigt utveckla kunskap och förmågor för att aktivt kunna verka i demokratin utanför skolan.

Skolans demokratiska uppdrag tar sitt avstamp i skollagen som säger att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Det demokratiska uppdraget utvecklas i läroplanernas inledande delar. Olika aspekter av demokrati och mänskliga rättigheter ingår även i grundskolans kursplaner och gymnasieskolans ämnesplaner.

Förskolans och skolans verksamhet ska främja barns och elevers möjligheter att aktivt utöva sina rättigheter genom till exempel delaktighet och reellt inflytande. Vuxna i förskola och skola är förebilder vars förhållningssätt påverkar barn och elevers förståelse och respekt för demokrati och mänskliga rättigheter. Ett öppet tillitsfullt klassrumsklimat är en nyckel till ett framgångsrikt

arbete med demokrati och mänskliga rättigheter. Barn och elever ska i skolan också utveckla sin demokratiska kompetens genom att till exempel öva sig i att argumentera, lyssna, sätta sig in någon annans perspektiv, visa förståelse och empati, diskutera och debattera.

Andra institutioner är också viktiga för att förankra demokratin gentemot olika målgrupper. Sådana exempel är biblioteken och kommunernas samhällsorientering för nyanlända.

Regeringens åtgärder:

- **Stärkt kompetensutveckling för lärare i demokrati:** Genom de nationella skolutvecklingsprogrammen erbjuder Skolverket stöd till huvudmän, förskolor och skolor att utveckla undervisningen och den pedagogiska verksamheten. Skolverket har förstärkt skolutvecklingsprogrammen med två material som ger skolor bättre möjlighet att utveckla verksamheten i demokratirelaterade frågor. I det ena materialet får skolpersonal stöd i att utveckla arbetssätt som ökar elevernas inflytande och delaktighet i undervisningen. I det andra ges stöd till att utveckla arbetet med att främja likabehandling i skolan.
- **Tydligare lagstiftning kring politisk information i skolan:** En ny lagstiftning har införts som tydliggör hur skolor ska agera när de vill bjuda in politiska partier för t.ex. debatter eller bokbord. Den nya lagen innebär att en skola får begränsa antalet partier som bjuds in om det görs på objektiv grund. Antalet partier får begränsas till samtliga de partier som är representerade i en folkvald församling på någon nivå eller utifrån ett annat urval, om det sker på en annan objektiv grund.

- **Stärkt stöd för lärare att möta kontroversiella frågor i klassrummet:** För att stödja lärare i att utveckla undervisningen i kontroversiella frågor och för att kunna hantera svåra samtal i frågor som rör t.ex. rasism och extremism har Skolverket publicerat ett nytt stödmaterial inom ramen för de nationella skolutvecklingsprogrammen. Frågor som väcker starka känslor kan skapa spänningar i klassrummet och det är en viktig del i skolans demokratiuppdrag att lärare har verktyg att hantera denna typ av situationer.
- **Samhällsorienteringen för nyanlända innehåller mer om demokrati:** Länsstyrelsen i Jönköpings län har på uppdrag av regeringen sett över och utvecklat det utbildningsmaterial som används inom samhällsorienteringen för nyanlända så att en bättre grund kan läggas för diskussion om t.ex. betydelsen av ett demokratiskt styrelseskick. Detta är inte minst viktigt då många nyanlända saknar tidigare erfarenhet av att leva i en demokrati. Samhällsorienteringen ska ge en grundläggande förståelse för det svenska samhället och en grund för fortsatt kunskapsinhämtande. Målet är att deltagarna ska utveckla kunskap om bland annat de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingarna och om hur samhället är organiserat.
- **Satsning på bibliotekens demokratiska uppdrag:** Biblioteken ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Kungliga biblioteket har i uppdrag att ta fram förslag till en nationell biblioteksstrategi för att utveckla biblioteksverksamheten i Sverige. Regeringen har också tillfört 750 miljoner för perioden 2018–2020 för att öka utbudet och tillgängligheten till biblioteksverksamhet i hela landet.

5.2.3 Ökad medie- och informationskunnighet hos hela befolkningen

Regeringen anser att var och en ska kunna nyttja den digitala utvecklingens potential till demokratisk delaktighet och inflytande. En stark demokrati bygger på att människor är välinformerade, engagerade och kompetenta och kan fatta välgrundade beslut. En allt viktigare förutsättning för att kunna vara aktiv och delta i demokratins processer är att alla oavsett ålder är rustade med digital kompetens och medie- och informationskunnighet (MIK). Medie- och informationskunnighet handlar ytterst om att långsiktigt bibehålla en uthållig demokrati och värna respekten för yttrandefriheten.

Vissa förmågor har blivit särskilt viktiga i digitala miljöer. Var och en måste ha kunskap om hur digitaliseringen påverkar oss. Alla behöver förstå och kunna utöva källkritik. Kunskap krävs om hur man skapar, använder och kommunicerar digitalt innehåll. En bättre teknikförståelse krävs, t. ex. om hur algoritmer fungerar. För en trygg digital miljö behöver alla ha kännedom om den lagstiftning som reglerar fri- och rättigheter och som skyddar den personliga integriteten. Kunskap krävs också om internetföretagens informationshantering för att människor ska kunna göra medvetna val om vilken information de väljer att dela med sig av. Var och en behöver ta ansvar för och vara medveten i sin medieanvändning eftersom alla idag kan producera och sprida medieinnehåll. Det är också av vikt att ingen stängs ute från det demokratiska samtalet på grund av bristande tillgänglighet till digitala medier.

Viktiga aktörer i arbetet med att öka medie- och informationskunnigheten är skolväsendet, biblioteken, universitet och högskolor, medieföretagen, civilsamhället och folkbildningen, kommuner och landsting, liksom ett antal myndigheter och stiftelser. För att stärka människors medie- och informationskunnighet behövs ett mer strategiskt arbete med tydliga målsättningar som är brett förankrade. Det finns behov av ökad dialog och samverkan på flera nivåer och en samordnande aktör där uppdraget att arbeta långsiktigt med medie- och informationskunnighet har en tydlig hemvist.

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för ökad medie- och informationskunnighet.

Regeringens åtgärder:

- **Nationell satsning på MIK för ett Sverige som håller ihop:** Regeringen avser att tillsätta en kommitté som ska arbeta med digitala miljöers betydelse för demokratin och hur människors motståndskraft mot näthat och desinformation kan stärkas. Kommittén ska i samarbete med befintliga aktörer på området arbeta utåtriktat med informations- och kunskapshöjande insatser. Satsningen ska därigenom stärka arbetet med medie- och informationskunnighet i hela befolkningen.
- **Kartläggning som grund för bättre samordning:** Myndigheten för press, radio och tv och Statens medieråd har kartlagt insatser för ökad medie- och informationskunnighet och digital kompetens. I kartläggningen framgår att såväl mängden insatser som antalet aktiva aktörer är stort men att många insatser är av kortsiktig karaktär och ojämnt fördelade över landet. Med kartläggningen som grund har Nordicom tagit fram en fördjupad kunskapsöversikt. I denna görs bedömningen att det finns stora möjligheter att utveckla ett samlat arbete i syfte att stärka medie- och informationskunnigheten. Rapporten presenterades på Svenska Unesco-rådets MIK-konferens i Stockholm i maj 2018. Med stöd i rapportens förslag på en svensk modell för MIK-arbetet ser

regeringen över möjligheten att ge en myndighet ett permanent samordnande uppdrag att arbeta långsiktigt med medie- och informationskunnighet.

- **Fokus på källkritik och digital kompetens i skolan:** Regeringen har beslutat om en nationell digitaliseringsstrategi för skolväsendet. Fokus på källkritiska förmågor och ett säkert kritiskt användande av digitala medier stärks i undervisningen. Regeringen har också beslutat om att stärkt digital kompetens ska ingå i läroplaner, examensmål och enskilda kurs- och ämnesplaner. Skolverket erbjuder stöd för lärare, skolbibliotekarier och annan personal i skolan att arbeta med kritisk och säker användning av internet.
- **Skydd av barn och unga genom MIK:** Statens medieråd har i uppdrag att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten följer medieutvecklingen när det gäller barn och unga och sprider information och ger vägledning om barns och ungas mediesituation. Som ett led i detta arbete har Statens medieråd bl.a. tagit fram och utvecklat det digitala utbildningsmaterialet "MIK för mig" och ett utbildningsmaterial om propaganda och bilders makt.

- **Digitalt kompetenslyft via biblioteken:** Regeringen har beslutat om ett digitalt kompetenslyft inom bibliotekssektorn 2018–2020. Kungliga biblioteket har fått i uppdrag att genomföra en utbildning av landets folkbibliotekarier för att stärka deras kunskap om digitala medier. Syftet med uppdraget är att främja en ökad digital kompetens hos allmänheten genom att de regionala biblioteksverksamheterna samordnar en utbildning av landets folkbibliotekarier. Satsningen omfattar även medie- och informationskunnighet.
- **Förstärkning på central och lokal nivå för ökad digital kompetens:** Regeringen har beviljat medel till nätverket Digidel för att inrätta en central samordningsfunktion och kampanjorganisation i syfte att främja digital delaktighet och möjliggöra för personer att höja sin digitala kompetens. Regeringen har också beviljat Internetstiftelsen bidrag med 9,6 miljoner kronor för 2018. Internetstiftelsen ska fördela medel till och bistå kommuner i att etablera 5–10 lättillgängliga, fysiska och bemannade s.k. Digidel-center. Syftet är att stärka kommuninvånarnas möjligheter att öka sin digitala kompetens samt få hjälp med digitala tjänster och teknik för att aktivt kunna välja digitala alternativ.
- **Stöd till att anordna utbildningar för digital kompetens:** Regeringen har gjort det möjligt för organisationer att ansöka om medel till totalt ett belopp om 10 miljoner kronor hos Post- och telestyrelsen för att kunna anordna utbildningar för att möjliggöra för personer med speciella behov att lära sig att använda it. Med speciella behov avses personer som befinner sig i socioekonomiskt utsatta grupper, äldre och nyanlända med låg utbildning.
- **En långsiktig digitaliseringsstrategi:** Regeringen har beslutat om strategin För ett hållbart digitaliserat Sverige, om hur digitaliseringspolitiken ska bidra till bl.a. ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar utveckling. I detta bör bl.a. Sveriges säkerhet, informationssäkerheten och den personliga integriteten beaktas. Ett av de fem delmålen i strategin är digital kompetens som innebär att alla ska vara förtrodda med digitala verktyg och tjänster samt ha förmåga att följa med och delta i den digitala utvecklingen utifrån sina förutsättningar.

5.2.4 Starka och oberoende medier i hela landet

För att värna och stärka det demokratiska samhällets funktionssätt är behovet av kvalitetsjournalistik större än någonsin. En fungerande demokrati förutsätter att det finns en mångfald av starka, oberoende och ansvarstagande medier som granskar och rapporterar, även på lokal nivå. Det är nödvändigt för att människor ska kunna få information om och insikt i vad som händer i samhället och delta i samhällets demokratiska processer. Nyhetsmedier har även en viktig funktion för samhällsdebatten. Till exempel kan nyheter om lokala händelser bidra till diskussioner som rör hela samhället och lokala perspektiv blir synliga även på regional och nationell nivå. Genom sin rapportering bidrar medierna på ett avgörande sätt till ett levande demokratiskt samtal och att skydda samhället mot maktmissbruk och korruption. Det är därför allvarligt att medier med kvalitativ journalistik idag har svårt att finansiera sin verksamhet och bedriva verksamhet i hela landet.

Att skapa förbättrade förutsättningar för oberoende medier i hela landet är en central mediepolitisk uppgift. För att värna en mångfald av olika röster och en granskande journalistik på både nationell och lokal nivå, krävs såväl en stark och oberoende public service, som en mångfald av kommersiella oberoende mediebolag. Regeringen har tidigare under mandatperioden bl.a. effektiviserat och moderniserat presstödet, infört ett kompletterande utvecklingsstöd för långsiktig utveckling av digitala publiceringstjänster och avskaffat reklamskatten för

periodiska publikationer. Nya former av mediestöd krävs dock för att bättre möta de utmaningar som nyhetsmedierna idag ställs inför. Även public service står inför nya utmaningar. Målet med regeringens insatser på medicområdet är att stärka oberoende medier i hela landet. Genom att skapa bättre förutsättningar för både kommersiella nyhetsmedier och ett starkt och oberoende public service, stärks också demokratin.

Regeringens åtgärder:

- **Ett nytt mediestöd till nyhetsmedier i hela landet:** För att möta journalistikens utmaningar har regeringen föreslagit två nya former av mediestöd från 2019 (Journalistik i hela landet, prop. 2017/18:154). Den ena delen av det nya stödet är avsett att stärka lokal journalistik i områden som för närvarande saknar eller har svag journalistisk bevakning, så kallade vita fläckar. Den andra delen består av ett utvidgat innovations- och utvecklingsstöd. Det nya mediestödet är teknikneutralt och ska kunna gå såväl till tidningar som till webbaserade medier och till nyhetsjournalistik i radio eller tv. Regeringen har i budgetpropositionen för 2018 aviserat ökade medel med 55 miljoner kronor 2019 (totalt 622 miljoner kronor) och med 110 miljoner kronor från och med 2020 (totalt 677 miljoner kronor) för att finansiera det nya mediestödet.
- **Förlängt och förstärkt presstödet:** Regeringen föreslår att presstödet förlängs. Distributionsstödet för papperstidningar höjs med 50 procent från och med 2019. Driftsstödet höjs med 10 procent för tidningar som ges ut minst tre dagar per vecka från och med 2019.
- **Långsiktigt stabil finansiering av public service:** Regeringen har, i enlighet med det förslag som presenterats av den parlamentariska public service-kommittén (Finansiering av public service – för ökad stabilitet,

legitimitet och stärkt oberoende, SOU 2017:79), lagt fram ett förslag om ett nytt finansieringssystem för public service. Förslaget syftar till att skapa långsiktiga och stabila förutsättningar för ett starkt och oberoende public service (Långsiktig finansiering och stärkt oberoende för public service, prop. 2017/18:261).

- **Sänkning av mervärdesskatten för digitala publikationer:** För att ytterligare stärka förutsättningarna för en mångfald av kvalitativ journalistik i hela landet avser regeringen att så snart det är möjligt, beroende på när EU fattar beslut i frågan, lägga fram förslag om en sänkning av mervärdesskatten för digitala publikationer till 6 procent, så att bl.a. nyheter på nätet beskattas på samma sätt som papperstidningar (prop. 2017/18:1 UO 17, Journalistik i hela landet, prop. 2017/18:154).

5.3 Försvara – fler ska stå upp för demokratin

Regeringen verkar för att stärka medborgarnas motståndskraft mot antidemokratiska aktörer och att värna det demokratiska samtalet mot hot och hat.

Demokratin ska försvaras när den ifrågasätts. Regeringen vidtar åtgärder för att skydda förtroendet för de demokratiska institutionerna och för att värna det demokratiska samtalet från hot och hat. Det offentliga samtalet behöver fyllas med röster som respekterar de demokratiska principerna och som står upp för demokratin. Det demokratiska samtalet ska vara till för alla.

Det är varje människas rätt att tycka vad man vill i en demokrati, även att ifrågasätta den. Samtidigt visar historien att när antidemokratiska aktörer står oemotsagda kan det få förödande konsekvenser. Regeringen satsar stora resurser på att förebygga och bekämpa brottsliga aktiviteter samtidigt som åtgärder vidtas för att långsiktigt stärka medborgarnas motståndskraft mot antidemokratiska beteenden. Utvecklingen i omvärlden är en tydlig signal för att stärka demokratis motståndskraft i Sverige.

5.3.1 Stärka medborgarnas motståndskraft
Det finns aktörer i och utanför Sverige som försöker öka motsättningarna i samhället och som motarbetar demokratin. Det finns en omfattande strafflagstiftning som förbjuder olika uttryck för rasism, t.ex. hets mot folkgrupp, men det behövs fler röster som står upp för demokratin och alla människors lika värde. Faktakunskaper och argument är demokratis starkaste försvar. Regeringen stödjer därför insatser som främjar demokratiska värderingar och stärker medborgarnas demokratiska motståndskraft.

Långsiktigt arbete bedrivs för att stärka medborgarnas motståndskraft mot antidemokratiska aktörer. Forum för levande historia har till uppgift att vara ett nationellt forum som ska främja arbete med demokrati, tolerans och mänskliga rättigheter med utgångspunkt i Förintelsen. Med ett ben i historien och ett ben i samtiden strävar myndigheten efter att stärka människors vilja att aktivt verka för alla människors lika värde. Historien lär oss att individer som har haft modet att säga sin mening, även när det har inneburit en personlig risk, har påverkat historiska förlopp. Statsbidrag till det civila samhällets verksamhet som värnar demokratin, bidrar till att förebygga att antidemokratiska beteenden utvecklas. Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och Myndigheten för stöd till trossamfund (SST) verkar för att underlätta det demokratifrämjande samarbetet mellan offentliga aktörer och det civila samhället.

Regeringens åtgärder:

- **Uppdrag för att stärka demokratiens motståndskraft:** Regeringen uppdrar åt Forum för levande historia att sprida kunskap om faran när demokratin urholkas, genom att ange och diskutera historiska exempel och lärdomar. Satsningen ska bidra till att göra demokratin mer motståndskraftig genom att förankra stödet för demokratin som styrelseskick.
- **Utbildningar i att bemöta extremistiska miljöer:** Göteborgs universitet har sedan 2015 haft i uppdrag att utveckla och sprida kunskap och metoder för att minska rekryteringen av människor till våldsbejakande ideologier och rörelser och till rasistiska organisationer. Arbetet ska vara vetenskapligt förankrat och framförallt ta sikte på unga människor som befinner sig i eller i gränslandet till våldsbejakande extremistiska miljöer, inklusive rasism och främlingsfientlighet. Göteborgs universitet beslutade 2015 att inrätta ett institut med namnet Segerstedtinstitutet, vilket nu arbetar med uppdraget.
- **Samlat grepp mot rasism och hatbrott:** Regeringen har antagit en nationell plan mot rasism, liknande former av fientlighet och hatbrott. Forum för levande historia har i uppdrag att samordna och följa upp arbetet i planen. Arbetet ska bidra till att skapa ett jämlikt samhälle präglad av respekt för alla människors lika värde och rättigheter och till att främja demokratin. Forum för levande historia genomför även en stor utbildningsinsats om olika former av rasism och intolerans i historien och idag. Uppdraget omfattar afrofobi, antisemitism, antiziganism, islamofobi, rasism mot samer, homofobi och transfobi.
- **Hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser:** Regeringen har givit Forum för levande historia i uppdrag att stärka förutsättningarna för hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser samt beviljat stöd till Svenska kommittén mot antisemitism (SKMA) för ett projekt om hågkomstresor till Förintelsens minnesplatser 2018–2020. Hågkomstresor bidrar till att höja kunskapen om de yttersta konsekvenserna av rasism och ett odemokratiskt statsskick.

- **Skolans roll att bemöta våldsbejakande extremism:** I skolans demokratiuppdrag ingår att all personal inom skolväsendet har ett ansvar att arbeta för att elever bejakar och respekterar demokrati och mänskliga rättigheter. Samtidigt har eleverna yttrandefrihet som rymmer möjligheten att uttrycka åsikter som strider mot demokratiska värden. Det finns ett behov av att förtydliga skolans roll och ansvar när det gäller att bemöta sådana åsikter. Regeringen har för 2018 givit Skolverket i uppdrag att utreda vilken roll utbildningen har i arbetet mot våldsbejakande extremism och att förstärka de insatser som genomförs i syfte att stödja lärare att bemöta olika former av intolerans och extremism.
- **Det civila samhället som motståndskraft:** För 2018 har MUCF 13,5 miljoner kronor att fördela till kommuner och organisationer för verksamheter som förebygger att antidemokratiska beteenden utvecklas, att individer radikaliserar eller för att stödja individer som vill lämna våldsbejakande extremistmiljöer. MUCF har tagit fram en vägledning för hur kommuner och civilsamhälle kan arbeta tillsammans mot våldsbejakande extremism.

5.3.2 Värna det demokratiska samtalet mot hot och hat

En motståndskraftig demokrati slår vakt om det öppna, inkluderande och levande samtalet som kännetecknas av en mångfald av erfarenheter, idéer och perspektiv. Samtidigt ser regeringen att det offentliga debattklimatet är hårdare idag och att allt för många opinionsbildare, förtroendevalda, journalister och konstnärer utsätts för hot och hat.

Det fria ordet och människors samhällsengagemang får aldrig begränsas av hot eller hat. Ett levande demokratiskt samtal förutsätter att var och en respekterar sin mening motståndare och bidrar till en god ton i samhällsdebatten.

Regeringen beslutade år 2017 om handlingsplanen Till det fria ordets försvar – åtgärder mot utsatthet för hot och hat bland journalister, förtroendevalda och konstnärer.

Handlingsplanens åtgärder syftar till att fördjupa kunskapen om hot och hat, öka stödet till dem som är utsatta och stärka möjligheter för rättsväsendet att arbeta med dessa frågor.

För ett effektivt arbete är det avgörande med kunskap om hur utsatthet för hot och hat tar sig uttryck och vilka konsekvenser utsattheten får. Kunskap ökar medvetenheten om problemen och kan bidra till att motverka en normalisering av hot och hat. Regeringen tillser att centrala aktörers utsatthet följs över tid och att kunskapen på området utvecklas. Alla som utsätts för hot och hat ska ha tillgång till stöd. Regeringen har

beslutat om riktade åtgärder för journalister, förtroendevalda och konstnärer, men också om ett starkt grundläggande stöd som ska vara tillgängligt för alla, t.ex. enskilda opinionsbildare. Regeringen har också stärkt rättsväsendets möjligheter att arbeta med dessa frågor, t.ex. genom stärkt lagstiftning.

Regeringens åtgärder:

- **Mer kunskap om förtroendevaldas utsatthet:** Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått i uppdrag att genomföra Politikernas trygghetsundersökning (PTU) för fjärde gången. Brå ska kartlägga omfattningen och konsekvenserna av trakasserier, hot och våld mot politiskt förtroendevalda under valet 2018.
- **Lokalt stöd till förtroendevalda:** Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har sedan 2016 beviljats medel för att utveckla och stödja kommuners och landstings arbete för att systematiskt förebygga och hantera hot mot förtroendevalda. Hittills har SKL genomfört insatser i 87 kommuner och landsting, med cirka 4 000 deltagande förtroendevalda. SKL har även erbjudit ett utvecklingsnätverk i vilket åtta kommuner respektive fyra landsting deltagit.
- **Stöd till frilansare och mindre redaktioner:** Linnéuniversitetet (Medieinstitutet Fojo) har i uppdrag att utveckla stöd för journalister och redaktioner som utsätts för hot och hat. Regeringen har förstärkt uppdraget 2018. Förstärkningen avser den fortsatta utvecklingen av bl.a. riktat stöd till särskilt utsatta målgrupper, utbildningar, nätverk och mötesplatser, samt stärkt samverkan med berörda aktörer.

- **Stöd till konstnärer:** Konstnärsnämnden har sedan 2017 haft ett särskilt uppdrag att ta fram stöd till utsatta konstnärer. Inom ramen för uppdraget lanserade myndigheten 2018 webguiden Motverka hot och hat – en vägledning.
- **Stöd till opinionsbildare:** Brottsoffermyndigheten har i uppdrag att ta fram ett utbildnings- och informationsmaterial om hot och hat mot det demokratiska samtalet som ska kunna användas brett av såväl arbetsgivare och myndigheter som enskilda individer. Vidare har Brottsofferjouren fått medel för att erbjuda bättre stöd till enskilda individer genom sin telefoncentral och de lokala jourerna.
- **Stärkt stöd till det civila samhället:** Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) har i uppgift att fördela medel till det civila samhällets organisationer för insatser som motverkar hot och hat i det offentliga samtalet.
- **Förstärkt straffrättsligt skydd:** Regeringen arbetar för närvarande med att ta fram ett förslag om ett förstärkt straffrättsligt skydd för förtroendevalda. Avsikten är att remittera förslaget före valet 2018. Det straffrättsliga skyddet för den personliga integriteten har stärkts och moderniserats genom lagändringar som trädde i kraft den 1 januari 2018. Bland annat har det införts

ett nytt brott, olaga integritetsintrång. Straffbestämmelserna om ofredande och grovt förtal har förtydligats. För den som tillhandahåller en elektronisk anslagstavla har skyldigheten att ta bort vissa meddelanden från tjänsten utvidgats.

- **Stärkt arbete i rättsväsendet:** Polismyndigheten spelar en viktig roll i arbetet mot brott som hotar de grundläggande fri- och rättigheterna och den fria åsiktsbildningen. Polismyndigheten har i sitt arbete bl.a. tydliggjort att det vid misstanke om brott med uppsåt att påverka den fria åsiktsbildningen, ska vägas in om det rör sig om allvarliga hot eller trakasserier som kan leda till att en förtroendevald, en journalist eller annan åsiktsbildare avstår från att verka i det offentliga rummet. Regeringen följer detta arbete noga. Polismyndigheten ska redovisa vilka åtgärder som har vidtagits och i vilken utsträckning det finns likvärdiga möjligheter för förtroendevalda, journalister och andra grupper att få hjälp i hela landet. Redovisningen ska också innehålla en beskrivning av hur myndigheten avser att fortsätta utveckla arbetet.

5.3.3 Stärka förtroendet för förtroendevalda och myndigheter

För att demokratin ska fungera bra är det viktigt att medborgarna har förtroende för institutioner och beslutsfattare. I jämförelse med de flesta andra europeiska länder är förtroendet för riksdag och regering högt i Sverige. Tilliten för de demokratiska institutionerna behöver värnas.

Förtroende upprätthålls bland annat genom ett korrekt och rättssäkert agerande och genom öppenhet och insyn. Förtroendet för förtroendevalda och de politiska partierna är viktigt att slå vakt om. Förtroendet för den offentliga förvaltningen och för de offentliganställda diskuteras inte lika ofta, men är också viktigt för en uthållig demokrati. Allmänhetens tillgång till allmänna handlingar är en central del i det svenska statsskicket men den är inte absolut. Nya sekretessregler har införts för att skydda offentliganställda från hot och trakasserier vilket stärker den offentliga förvaltningens motståndskraft mot odemokratiska påverkansmetoder.

Det civila samhällets organisationer och trossamfunden är viktiga aktörer i demokratin. Det har dock förekommit att vissa organisationer och trossamfund motverkar, istället för främjar, demokratiska värderingar. Regeringen vill säkerställa att offentliga medel endast stödjer organisationer som står bakom samhällets grundläggande värderingar såsom de formuleras i regeringsformen och i de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter.

Regeringens åtgärder:

- **Ökad insyn i partiernas finansiering:** Från och med den 1 april 2018 gäller en ny lag som bl.a. innebär att varje parti och ledamot på central, regional och lokal nivå blir redovisningsskyldiga för sin verksamhet och för anonyma bidrag som överstiger 2 275 kr (2018 års prisnivå). För att öka transparensen och förenkla för allmänheten ska landsting och kommuner offentliggöra uppgifter om partistöd som de betalar ut genom att publicera informationen på sina webbplatser. En ökad insyn minskar risken för korruption och ger allmänheten insyn i hur partier finansierar sin politiska verksamhet.
- **Övergångsrestriktioner för statsråd och statssekreterare:** Den 1 juli 2018 införs övergångsrestriktioner för statsråd och statssekreterare på som längst tolv månader efter avslutat uppdrag eller anställning. Syftet är att minska risken för eventuella intressekonflikter mellan regeringsarbetet och nästa uppdrag eller anställning. En särskild nämnd under riksdagen ska pröva frågan om karens eller ämnesrestriktion ska meddelas vid en övergång till nytt uppdrag eller anställning.

- **Ökad öppenhet hos myndigheterna:** Regeringen genomför en ny satsning på öppna data och datadriven innovation inom den offentliga förvaltningen. Tillgängliggörande, matchning och vidareutnyttjande av data ska främjas. Strukturerad samverkan kring utbyte av data mellan enskilda och offentliga aktörer ska förstärkas i syfte att stödja innovation och delaktighet. Det är av avgörande vikt att behovet av informationssäkerhet och skydd för den personliga integriteten beaktas i arbetet.
- **Stärkt statlig närvaro i hela landet:** För att Sverige ska hålla ihop är det viktigt med statlig närvaro i hela landet. Det handlar både om statliga jobb och medborgarnas tillgång till service. Regeringen har därför beslutat att omlokalisera flera myndigheter och arbetar för att den statliga närvaron i hela landet ska förbättras.
- **Sekretesskydd för offentliganställda:** Det förekommer att personuppgifter om offentliganställda begärs ut från myndigheter för att kunna hota och påverka de anställdas myndighetsbeslut. Hot och trakasserier mot offentliganställda utgör både ett arbetsmiljöproblem och ett demokratiproblem. Sedan 1 januari 2018 omfattas alla offentliganställda av sekretesskydd av t.ex. bostadsadress, privata telefonnummer, fotografiska bilder och uppgifter om närstående.
- **Skärpt demokratikriterium i statlig bidragsgivning:** Regeringen tillsatte den 16 mars 2018 en särskild utredare som ska se över de demokrativillkor som finns i förordningar som styr den statliga bidragsgivningen till civilsamhällets organisationer (dir. 2018:19). Syftet är att säkerställa att offentliga medel enbart går till verksamheter och organisationer som utgår ifrån demokratiska värderingar, som jämställdhet och antidiskriminering.

5.3.4 Förebygga och motverka angrepp på demokratin

Under mandatperioden har regeringen genomfört en rad insatser för att förebygga och motverka våldsbejakande extremism. För att förstärka och få mer långsiktighet i de förebyggande insatserna har regeringen nu inrättat ett permanent centrum mot våldsbejakande extremism vid Brottsförebyggande rådet. Våldsbejakande extremism kan inte enbart förebyggas av brottsbekämpande och rättsvårdande myndigheter. Flera myndigheter är därför involverade i arbetet: Myndigheten för stöd till trossamfund, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Forum för levande historia, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Kriminalvården, Göteborgs universitet (Segerstedtinstitutet), Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI), Barnombudsmanen, Skolverket och Statens medieråd.

Säkerhetspolisen ansvarar för att skydda Sveriges demokratiska system, medborgarnas fri- och rättigheter och den nationella säkerheten, bl.a. genom att förebygga och avslöja brott som terrorism. I Säkerhetspolisens arbete ingår även att förebygga och motverka påverkan från statliga aktörer eller från inhemska grupperingar, om de genomförs på ett sätt som faller inom Säkerhetspolisens uppdrag.

Regeringens åtgärder:

- **Ett center mot våldsbejakande extremism:** Den 1 januari 2018 inrättade regeringen Center mot våldsbejakande extremism (CVE) vid Brottsförebyggande rådet. Centret ska främja samordning och utveckling av förebyggande arbete på nationell, regional och lokal nivå, samt ge behovsanpassat stöd till yrkesverksamma. Ytterst syftar verksamheten till att förebygga ideologiskt motiverad brottslighet och terrorism.
- **Exempel på uppdrag till myndigheter för att förebygga radikalisering:** Socialstyrelsen har utvecklat stödmaterial för socialtjänstens arbete med återvändare från våldsbejakande extremistiska grupper samt tagit fram ett utbildningspaket som tydliggör hur socialtjänsten kan arbeta för att ge insatser till barn och unga vuxna som involverats, eller riskerar att involveras, i våldsbejakande extremism. Myndigheten för statligt stöd till trossamfund (SST) har i dialog med trossamfunden utvecklat stöd till anhöriga och ungdomar i frågor om våldsbejakande extremism. För att öka kunskapen om barns upplevelser har Barnombudsmanen intervjuat barn om deras erfarenheter av våldsbejakande islamistisk extremism. Statens institutionsstyrelse (SiS) har tagit fram en webbutbildning om våldsbejakande extremism som riktar sig till personal inom SiS ungdomsvård. Kriminalvården har tagit fram en utbildning för sin personal och stärkt processen för

anlitande av självvårdare, t.ex. imamer. Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI) har genomfört kvantitativa kartläggningar och analyser av våldsbejakande extremistiska propaganda som sprids via internet och sociala medier i Sverige. Uppdraget har hittills rapporterats i fyra delrapporter – Hatbudskap i digitala miljöer, Det digitala kallfattet – om islamiska statens propaganda, Det vita hatet – radikal nationalism i digitala miljöer och Den digitala kampen – autonoma rörelser på nätet.

- **Tillsammans mot brott:** Regeringen presenterade 2017 ett nytt nationellt program för det brottsförebyggande arbetet. Genom att minska brottsligheten stärks individens och grupperns möjligheter att föra sin talan i samhället och att delta och vara delaktiga i demokratiska beslutsprocesser. Brottsförebyggande arbete minskar också risken att den organiserade brottsligheten påverkar demokratin och det demokratiska systemet i en negativ riktning. Programmet syftar till att skapa förutsättningar för ett strukturerat och långsiktigt brottsförebyggande arbete i hela samhället. Det riktar sig till myndigheter, landsting, kommuner, näringslivet och det civila samhällets organisationer och uppmuntrar till samverkan på alla nivåer.
- **Historisk satsning på polisen:** Sammantaget för perioden 2018–2020 satsar regeringen 7,1 miljarder kronor på Polismyndigheten för att öka antalet anställda. I förlängningen bidrar detta till att skydda demokratin. För att Säkerhetspolisen ska ha goda förutsättningar att bibehålla sin kapacitet i det förändrade omvärldsläget höjdes budgeten till nästan

1,5 miljarder kronor för 2018. 2017 gav regeringen Polismyndigheten och Säkerhetspolisen i uppdrag att stärka arbetet med att förebygga, förhindra, försvåra och hantera politiskt motiverad brottslighet. Uppdraget hade särskilt fokus på myndigheternas åtgärder och arbete inför valrörelsen 2018.

- **En nationell strategi för samhällets informations- och cybersäkerhet:** Regeringen har beslutat om en strategi (skr. 2016/2017:213) som ska bidra till att skapa långsiktiga förutsättningar för samhällets aktörer att arbeta effektivt med informations- och cybersäkerhet samt höja medvetenheten och kunskapen i samhället. Strategin omfattar hela samhället och har sin utgångspunkt i målen för Sveriges säkerhet: att värna befolkningens liv och hälsa, liksom samhällets funktionalitet, samt förmågan att upprätthålla grundläggande värden som demokrati, rättssäkerhet och mänskliga fri- och rättigheter.
- **Psykologiskt försvar:** Regeringen avser inrätta en ny myndighet med ansvar för att utveckla och koordinera det psykologiska försvaret. Det psykologiska försvaret syftar till att säkerställa befolkningens försvarsvilja i fred och motståndsvilja i krig, att säkerställa att saklig offentlig information snabbt och effektivt kan förmedlas även under störda förhållanden, samt att identifiera, analysera och möta påverkanskampanjer. Psykologiskt försvar ska också, så långt det är möjligt under störda förhållanden, säkerställa ett öppet och demokratiskt samhälle med åsiktsfrihet och fria medier.

"Demokratin har sedan den infördes gradvis blivit starkare. Samtidigt står den inför nya utmaningar. Att demokratin fyller 100 år utgör ett unikt tillfälle att uppmärksamma att den ständigt måste främjas, förankras och försvaras."

Slutord

På valdagen manifesteras den svenska demokratin tydligare än någon annan dag på året. Men demokratin präglar vardagslivet i Sverige året runt. Den ger människor frihet och bygger på förtroende och respekt för andra människor. Demokratin gör det möjligt för var och en att engagera sig och vara med och påverka i samhällsfrågor. Den ger förutsättningar att granska, kritisera och utkräva ansvar från makthavare. Demokratin har sedan den infördes gradvis blivit starkare. Samtidigt står den inför nya utmaningar. Regeringen kommer att samla hela landet i en rad aktiviteter för att förankra demokratin för framtiden. Att demokratin fyller 100 år utgör ett unikt tillfälle att uppmärksamma att den ständigt måste främjas, förankras och försvaras.

Kulturdepartementet

Postadress: Kulturdepartementet, 103 33 Stockholm

E-post: ku.registrator@regeringen.se

Telefon: 08-405 10 00 (växel)

Fax: 08-21 68 13